

Arbeidsdepartementet

ETTER INNTEKTSOPPGJØRENE 2011

Oppsummering av lønnsoppgjørene

Rapport

fra

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene

Oslo, 22. juni 2011

Forord

Beregningsutvalget la 21. februar fram en foreløpig utgave av sin hovedrapport foran årets lønnsoppgjør og en endelig utgave 5. april, jf. NOU 2011:5. I denne rapporten gis oppdaterte tall over lønnsutviklingen og en oversikt over hovedtrekkene i årets lønnsoppgjør. Dette materialet offentliggjøres nå som en nettverson, men blir innarbeidet i rapporten som trykkes i NOU-serien i mars til neste år.

Utvalget har denne gang ikke foretatt en ny gjennomgang av prisutsiktene, utviklingen i industriens konkurransevne, makroøkonomisk utvikling med mer. Det vises her til NOU 2011:5.

Beregningsutvalget ble ved kongelig resolusjon av 16. november 2007 gjenoppnevnt for en ny periode inntil 30. september 2011 med følgende mandat:

”Utvalget skal i tilknytning til inntektsoppgjørene legge fram det best mulige tallmessige bakgrunnsmateriale og presentere det i en slik form at uenighet partene i mellom om økonomiske forhold så vidt mulig kan unngås. Utvalget skal, når departementet ber om det, kunne klargjøre det tallmessige grunnlagsmateriale for spesielle inntektspolitiske spørsmål.

Utvalget skal legge fram oppsummeringsrapporter etter inntektsoppgjør.

Utvalgets utredninger avgis til Arbeidsdepartementet.”

I tillegg til utvalgets medlemmer og sekretariatet har følgende deltatt i arbeidet med rapporten: Bjørn Henriksen, Arbeidsgiverforeningen Spekter, Pål Skarsbak, HSH, Oddbjørn Eidem, Næringslivets Hovedorganisasjon, Klemet Rønning-Aaby, Landsorganisasjonen i Norge, Rolf Stangeland, Unio, Eirik Solberg og Anders Kleppe, KS, Ørnulf Kastet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund, Svein Sjølie, Akademikerne, Arnulf Leirpoll, Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet og Roger Bjørnstad, Statistisk sentralbyrå.

Oslo, 22. juni 2011

Ådne Cappelen
leder
Statistisk sentralbyrå

Ann Lisbet Brathaug
Statistisk sentralbyrå

Stein Gjerding
Arbeidsgiverforeningen Spekter

Ellen Horneland
Landsorganisasjonen i Norge

Lars Haartveit
HSH

Grete Jarnæs
Fornyings-, administrasjons- og
kirkedepartementet

Torill Lødemel
Næringslivets Hovedorganisasjon

Synnøve Nymo
Arbeidsdepartementet

Erik Orskaug
Unio

Stein Reegård
Landsorganisasjonen i Norge

Tove Storrødvann
Akademikerne

Bjørn Tore Stølen
Yrkesorganisasjonenes
Sentralforbund

Per Kristian Sundnes
KS

Yngvar Tveit
Finansdepartementet

Tormod Belgum, Arbeidsdepartementet, sekretariatsleder
Runar Aksnes, Finansdepartementet
Torbjørn Eika, Statistisk sentralbyrå
Harald Lunde, Statistisk sentralbyrå
Ragnhild Nersten, Arbeidsdepartementet
Victoria Sparrman, Finansdepartementet
Siri A. Holte Wingaard, Finansdepartementet

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
1 LØNNSUTVIKLINGEN I SENERE ÅR	6
1.1 Lønnsutviklingen for hovedgrupper av lønnstakere	7
1.2 Lønnsutviklingen i enkelte tariffområder	15
1.2.1 Lønnsutviklingen for industriarbeidere i LO-NHO-området.	15
1.2.2 Lønnsutviklingen for andre arbeidergrupper i NHO-området.	18
1.2.3 Lønnsutviklingen for funksjonærer i NHO-bedrifter.	21
1.2.4 Lønnsutviklingen for industriarbeidere og industrifunksjonærer under ett i NHO- bedrifter (både heltid og deltid)	22
1.2.5 Lønnsutviklingen i andre områder i privat næringsvirksomhet	25
1.2.6 Lønnsutviklingen i offentlig sektor	26
1.2.7 Lønnsutviklingen i Spekter-området	29
1.3 Lønnsoverhenget	32
1.4 Noen hovedtrekk ved lønnsutviklingen i 2011 i enkelte forhandlingsområder	33
1.5 Lønnsutviklingen for ledere	34
1.5.1 Lønnsutviklingen eksklusive opsjons- og naturalytelser for ledere i enkelte næringer	34
1.5.2 Lønnsutviklingen for ledere inklusive opsjons- og naturalytelser	35
1.5.3 Lønnsutviklingen for toppledere i næringsvirksomhet basert på LTO-registeret	35
1.5.4 Lønnsutviklingen for toppledere i offentlig sektor	36
1.6 Lønnsutviklingen for kvinner og menn	37
1.7 Lønnsutviklingen etter utdanning	44
1.8 Lønnsutviklingen for deltidsansatte	47

1.9	Lønnsfordelingen før skatt for lønnstakere 1997-2010	49
------------	---	-----------

Vedlegg:

<u>1.</u>	Lønnsoppgjørene i 2011	53
<u>2.</u>	Tabellvedlegg	61

Kapittel 1

1 Lønnsutviklingen i senere år

- For lønnstakere under ett legger Beregningsutvalget til grunn en vekst i *gjennomsnittlig årslønn* fra 2009 til 2010 på 3,7 prosent.
- Årslønnsveksten fra 2009 til 2010 i NHO-bedrifter er beregnet til 3,6 prosent for industriarbeidere og til 4,3 prosent for industrifunksjonærer. Gjennomsnittlig lønnsvekst i dette området var 4,1 prosent. Årslønnsveksten i HSH-bedrifter i varehandelen er beregnet til 3,6 prosent. I finanstjenester, som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring, er lønnsveksten beregnet til 5,9 prosent. Økte bonusutbetalinger trakk lønnsveksten opp. For ansatte i staten og i kommunene er lønnsveksten beregnet til henholdsvis 4,5 prosent og 3,7 prosent. Årslønnsveksten for det statlige tariffområdet inkluderer virkninger av ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten med et bidrag på 0,6 prosentpoeng og omlegging av beregningsmetode som bidro med 0,3 prosentpoeng. Årslønnsveksten i Spekter-bedriftene ekskl. helseforetakene er beregnet til 3,5 prosent. I helseforetakene er lønnsveksten beregnet til 3,7 prosent på grunnlag av Spekters lønnsdatamateriale. Statistisk sentralbyrå har på grunnlag av lønnsstatistikken for helseforetakene og på oppdrag fra TBU, beregnet lønnsveksten til 3,1 prosent.
- Utvalget anslår *gjennomsnittlig lønnsoverheng*¹ til 2011 til 1,9 prosent. Dette er 0,7 prosentpoeng høyere enn til 2010. Gjennomsnittlig overheng i årene 2008 til 2010 var på 1,8 prosent. For industriarbeidere er overhenget beregnet til 1,2 prosent og for industrifunksjonærer til 1,9 prosent. Overhenget for ansatte i HSH-bedrifter i varehandelen og i finanstjenester er beregnet til 1,2 prosent. For ansatte i staten og kommunene er overhenget beregnet til henholdsvis 2,3 prosent og 2,4 prosent. I Spekter-bedriftene ekskl. helseforetakene er overhenget beregnet til 0,9 prosent. I helseforetakene er overhenget til 2011 beregnet til 1,7 på grunnlag av Spekters lønnsdatamateriale og til 2,2 prosent på grunnlag av Statistisk sentralbyrås lønnsstatistikk for helseforetakene.
- *Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn* ble i følge lønnsstatistikken og utvalgets beregninger redusert fra 2009 til 2010 i nesten alle forhandlingsområdene. Endringene var ikke større enn det en vanligvis ser fra det ene året til det andre. Likelønntiltakene i lønnsoppgjøret i 2010 kan ha hatt en effekt. I tiårsperioden fra 2001 til 2010 var det en tilnærming eller stabilitet mellom kvinners og menns lønn for de fleste forhandlingsområdene med unntak av ansatte i finanstjenester.
- Lønnsstatistikk for alle ansatte, viser at lønnsforskjellen samlet sett mellom kvinner og menn (både heltid og deltid) ble redusert fra 2009 til 2010. Kvinners gjennomsnittlige lønn utgjorde 85,0 prosent av menns i 2010 mot 84,7 prosent i 2009. For heltidsansatte utgjorde kvinners lønn 87,2 prosent av menns i 2010, mot 86,7 prosent året før.
- Gjennomsnittslønnen for *administrerende direktører* i næringsvirksomhet steg med 4,9 prosent fra september/oktober 2009 til samme tidspunkt i 2010, mot et fall på 1,1

---

¹ Omfatter ansatte i virksomheter som er medlemmer av arbeidsgiverorganisasjoner og for ansatte i offentlig forvaltning inklusive helseforetakene.

prosent året før. For *ledere av små foretak* var lønnsveksten 3,1 prosent eller 0,6 prosentpoeng høyere enn året før.

- *Toppledere i offentlig sektor* økte gjennomsnittslønnen med 4,6 prosent fra oktober/desember 2009 til samme tidspunkt i 2010, mot 6,6 prosent året før. Statistikken omfatter øverste administrative leder i kommuner og fylkeskommuner, øverste leder i etater, direktorater, forvaltningen m.v. i staten og administrerende direktører i helseforetakene.
- Fra 1997 til 2010 økte de 10 prosentene av lønnstakerne med de høyeste lønningene (desil 10) sin andel av samlet lønnssum med 1,4 prosentpoeng til 19,5 prosent, og desil 9 økte sin andel med 0,4 prosentpoeng til 12,9 prosent. Lønnstakergrupper med lavere og midlere lønninger har fått sin andel redusert i denne perioden. Områder med lavere lønn enn 85 prosent av gjennomsnittlig lønnsnivå for industriarbeidere i LO-NHO-området har tradisjonelt vært definert som lavtlønnsområder. Med denne grensen var 17 prosent av alle heltidsansatte lønnstakere lavtlønte i 2010. Andelen har samlet vært ganske stabil over tid, men har gått noe ned for kvinner.

1.1 Lønnsutviklingen for hovedgrupper av lønnstakere

Beregningsutvalget legger i dette kapitlet fram statistikk og beregninger for lønnsutviklingen fra 2009 til 2010 for hovedgrupper av lønnstakere. Det gis dessuten anslag på lønnsoverhenget til 2011 for ulike grupper. I kapitlet gis det også en oversikt over lønnstilleggene i 2011 i en del tariffområder. En mer detaljert oversikt over resultatene av lønnsoppgjørene i 2011 gis i vedlegg 1.

Årslønnsvekst for hovedgrupper

Tabell 1.1 viser at årslønnsveksten fra 2009 til 2010 i NHO-bedrifter er beregnet til 3,6 prosent for industriarbeidere og til 4,3 prosent for industrifunksjonærer. Gjennomsnittlig lønnsvekst i dette området var 4,1 prosent. Årslønnsveksten i HSH-bedrifter i varehandelen er beregnet til 3,6 prosent. I finanstjenester, som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring, er lønnsveksten beregnet til 5,9 prosent. Økte bonusutbetalinger trakk lønnsveksten opp. For ansatte i staten og i kommunene er lønnsveksten beregnet til henholdsvis 4,5 prosent og 3,7 prosent. Årslønnsveksten for det statlige tariffområdet inkluderer virkninger av ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten med et bidrag på 0,6 prosentpoeng og omlegging av beregningsmetode som bidro med 0,3 prosentpoeng. Årslønnsveksten i Spekter-bedriftene ekskl. helseforetakene er beregnet til 3,5 prosent. I helseforetakene er lønnsveksten beregnet til 3,7 prosent på grunnlag av Spekters lønnsdatamateriale. Statistisk sentralbyrå har på grunnlag av lønnsstatistikken for helseforetakene og på oppdrag fra TBU, beregnet lønnsveksten til 3,1 prosent, se avsnitt 1.2.7 for nærmere omtale.

I rapportene i 2010 ble det sagt at lønnsutviklingen i 2009 i enkelte områder kan se ut til å være påvirket av andre forhold enn tillegg ved tariffoppgjørene, bl.a. var det store sysselsettingsendringer fra 2008 til 2009 i noen næringer/sektorer som følge av finanskrisen. Utvalget har sett på om endringer i sysselsettingen etter kjønn, etter alder, etter næring/bransje, etter utdanningsgrupper, etter stillingsgrupper og arbeidsinnvandring enkeltvis har påvirket lønnsutviklingen fra 2008 til 2009 i de store forhandlingsområdene. Utvalget konkluderte med at sysselsettingsendringene med et par unntak i liten grad påvirket

lønnsutviklingen. For industrifunksjonærgruppen i NHO-bedrifter var det en sterk nedgang (ca 10 prosent) i antall sysselsatte over 60 år som isolert sett trakk lønnsveksten ned med 0,4 prosentpoeng. I helseforetakene var det en stor vekst i antall lege- og psykologårsverk fra 2008 til 2009, som bidro med om lag ½ prosentpoeng til årslønnsveksten fra 2008 til 2009.

Statistisk sentralbyrå har tatt i bruk en ny versjon av norsk Standard for næringsgruppering (SN2007) i sine næringsstatistikker, se boks 1.2. Det er nå publisert lønnsstatistikk etter den nye standarden for september/oktober i årene 2008 til 2010. For enkelte områder i tabell 1.1 innebærer dette et brudd i tidsserien mellom 2008 og 2009.

Tabell 1.1 viser at årslønnsveksten tok seg opp fra 2001 til 2002. Sett bort fra finanstjenester var det jevnt over avtakende lønnsvekst i årene 2003 til 2005. I 2006 tok lønnsveksten seg noe opp igjen og varierte mellom 2,6 og 5,6 prosent. I 2007 og 2008 tok lønnsveksten seg ytterligere opp. I områdene i tabell 1.1 varierte lønnsveksten i disse årene fra 3,6 til 6,7 prosent. Unntaket er finanstjenester der høye bonusutbetalinger i 2008 trakk opp lønnsveksten til 9,2 prosent. I 2009 og 2010 falt samlet lønnsvekst. Lønnsveksten i enkelte år er påvirket av spesielle tillegg, for eksempel skolepakkene for undervisningspersonell fra 2000 til 2002 og ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten i 2010.

Boks 1.1 Lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årslønnsvekst

Beregningene av årslønn og lønnsvekst i tabell 1.1 bygger på lønnsstatistikk for de enkelte gruppene, og på opplysninger om lønnstillegg og reguleringstidspunkter i de enkelte år.

Beregningene er basert på oppgaver over time- eller månedslønn eksklusive overtidstillegg, men inklusive andre typer tillegg. Månedslønnen består av avtalt lønn, uregelmessige¹ tillegg og bonuser. Derimot inngår ikke fordel ved opsjoner og fordel ved aksjer til underkurs.

Beregningene inneholder de samme lønnskomponentene for alle grupper. Noen av lønnskomponentene som inngår, kan være bransjespesifikke tillegg, slik som f.eks. skifttillegg og ulempetillegg.

For gruppene/tariffområdene i tabell 1.1 beregnes årslønn for alle grupper ved å ta utgangspunkt i lønnsstatistikken for inneværende år og året før. For de fleste er tellingstidspunktet per oktober. En kan dermed anslå økningen i månedslønnen siden oktober året før. Økningen i månedslønnen over denne 12-månedersperioden deles i tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning. Tariffmessig lønnsøkning anslås på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter i 12-månedersperioden. Lønnsglidningen, som beregnes som en restpost, blir fordelt på ett eller flere tidspunkter for de ulike gruppene, bl.a. ut fra kunnskap om virkningstidspunkt for lokalt avtalte tillegg. Under forutsetning av at det ikke gis sentrale tillegg på slutten av året eller det foreligger andre opplysninger om lønnsutviklingen, legger utvalget til grunn at lønnsnivået på tellingstidspunktet for lønnsstatistikken holder seg på samme nivå ut året. Deretter kan en beregne et gjennomsnittlig lønnsnivå for det aktuelle året.

¹ Uregelmessige tillegg omfatter bl.a. tillegg for ubekvem arbeidstid, utkallingstillegg, skifttillegg, smusstillegg, offshoret tillegg og andre tillegg som følge av arbeidets art. Uregelmessige tillegg er som regel knyttet til spesielle arbeidsoppgaver eller arbeidstider.

Tabell 1.1 Årslønnsvekst fra året før i prosent for noen store forhandlingsområder. Per årsverk

	NHO-bedrifter i industrien			HSH- bedrifter i varehandel ²	Finanstjenester ³	Statsansatte	Kommuneansatte		Spekter-bedrifter		
	Industri i alt	Industri- arbeidere	Industri- funksjonærer ¹				Kommuneansatte i alt ⁴	Undervisnings- personell ⁵	Helsefore- takene (Spekter) ⁹	Helsefore- takene (SSB) ⁹	Øvrige bedrifter
2001	5,1	4,9	5,3	4,8	4,7	4,2	3,5	7,8	-	-	-
2002	5,6	5,0	6,1	5,0	6,2	5,9	6,0	8,2	5,3	-	5,5
2003	4,0	3,5	4,6	4,4	4,5	4,3	4,4	5,4	7,0	-	3,8
2004	3,8	3,6	3,8	3,5	4,0	3,7	3,8 ⁶	3,2	3,0	-	3,4
2005	4,0	3,4	4,3	3,9	7,7	3,4	3,4	3,0	3,3	-	3,6
2006	4,3	3,6	4,6	4,2	5,6	4,5	3,9	2,6	3,7	3,0	4,8
2007	5,3	5,5	5,7	5,0	5,2	5,1	4,8	3,6	4,9	6,8	5,3
2008	6,1	5,7	6,3	4,4	9,2	6,7	6,7	5,7	6,5	5,1	6,2
2009	4,2 ⁷	3,9 ⁷	4,5 ⁷	1,8 ⁷	0,4 ⁷	4,4	4,6	4,4	5,1	4,9	4,0
2010	4,1	3,6	4,3	3,6	5,9	4,5 ¹⁰	3,7	3,6	3,7	3,1	3,5
2000-2005	24,6	22,1	26,5	23,4	29,3	23,4	22,9	30,7	-	-	-
Gj. sn. per år	4,5	4,1	4,8	4,3	5,3	4,3	4,2	5,5	-	-	-
2005-2010	26,4	24,4	28,1	20,5	29,0	27,8	26,0	21,5	26,3	25,0	26,2
Gj. sn. per år	4,8	4,5	5,1	3,8	5,2	5,0	4,7	4,0	4,8	4,6	4,8
Årslønn 2010, per årsverk	466 700	378 600	580 000	-	-	450 300	398 500	445 700	445 700	-	424 000
Årslønn 2010, heltidsansatte	-	-	-	397 200	556 000	-	-	-	-	458 800	-
Antall årsverk 2010	165 400	96 100	69 300	84 000 ⁸	30 500 ⁸	135 000	353 000	89 600	85 100	-	42 100

¹ For industrifunksjonærer er lønnsveksttallene for heltidsansatte i 2001 og per årsverk i årene etterpå.

² Lønnsveksttallene er for heltidsansatte.

³ Forretnings- og sparebanker og forsikringsvirksomhet som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring. Lønnsveksttallene er for heltidsansatte. Bortsett fra 2009 trakk bonusutbetalinger opp lønnsveksten i perioden 2005-2010, se nærmere omtale i avsnitt 1.2.5.

⁴ Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer. Fram til 2005 er Oslo kommune ikke inkludert.

⁵ Undervisningspersonell ble en del av det kommunale tariffområdet fra 1. mai 2004, mens det tidligere var en del av det statlige tariffområdet. I 2004 og 2005 omfattet tallene undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse og ekskl. Oslo kommune. Fra 2006 er Oslo kommune inkludert.

⁶ Fra og med 2004 omfatter tallene også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse.

⁷ Lønnsveksten fra og med 2008 er etter ny næringsstandard. Sammenlignet med veksten fra 2007 til 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien. Omtale av ny næringsstandard er gitt i boks 1.2.

⁸ Heltidsansatte

⁹ Forskjellen mellom Spekter og SSB i de enkelte år skyldes i hovedsak ulik periodisering av lønnsveksten, se avsnitt 1.2.7.

¹⁰ Årslønnsveksten for det statlige tariffområdet inkluderer virkninger av ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten med et bidrag på 0,6 prosentpoeng og 0,3 prosentpoeng som skyldes omlegging av beregningsmetode.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Boks 1.2 Ny standard for næringsgruppering

Statistisk sentralbyrå har tatt i bruk en ny versjon av norsk Standard for næringsgruppering (SN2007) i sine næringsstatistikker. Den nye standarden gir en oppdatert beskrivelse av aktivitetene i næringslivet og offentlig sektor. De største endringene i grupperingen av virksomheter har skjedd i tjenesteytende næringer.

Standarden samsvarer med EU sin nye standard NACE Rev. 2. Dette bidrar til sammenlignbarhet på tvers av landegrensene. Den nye næringsstandarden er tatt i bruk i alle europeiske land.

Standarden bestemmer hvordan enheter som danner grunnlag for statistikken grupperes sammen, og hvordan næringer avgrenses. Samtidig legger den en del føringer på hvilke næringsgrupper det publiseres statistikk for.

Noen vesentlige endringer i standarden er:

- Reparasjon og installasjon av industrimaskiner skilles ut som egen næring under industri
- Forlagsvirksomhet flyttes fra industri til informasjon og kommunikasjon
- Utvikling av byggeprosjekter (boligbyggelag og utvikling og salg av egen fast eiendom) blir en del av bygge- og anleggsvirksomheten
- Bensinstasjonene blir en del av detaljhandelen
- Informasjon og kommunikasjon er skilt ut som et eget næringshovedområde
- Reparasjon av datamaskiner, husholdningsvarer og varer til personlig bruk er samlet i egen næring
- Det etableres flere nye hovednæringsområder innenfor tjenesteytende næringer: IKT, Vannforsyning, avløps- og renovasjon, Eiendomsdrift og Kultur og underholdning

Den nye standarden har 18 næringsområder i privat sektor mot 14 tidligere.

I lønnsstatistikken har SSB publisert tre årganger av alle tall som berøres av omleggingen, både 2008, 2009 og 2010. Tall lengre tilbake finnes bare etter gammel standard i den årlige lønnsstatistikken.

I første omgang var det bare *lønnskapitlet* i TBU som ble direkte berørt av omleggingen, og i tabell 1.1 i første rekke industri og varehandel.

Nasjonalregnskapet publiserer sitt endelige årsregnskap for 2009 etter ny standard i 2011 med tidsserie tilbake til 1970. Kvartalsvis nasjonalregnskap publiseres med ny standard fra og med 3. kvartal 2011 med tidsserie tilbake til 1978.

I tabell 1.1 er staten, kommunene og helseforetakene uberørt av omleggingen. Det samme gjelder bedrifter utenom helseforetakene i Spekter-området. Finanstjenester er også i liten grad berørt.

Boks 1.3 Strukturendringer

Lønnsutviklingen for en gruppe kan være påvirket av flere forhold som f. eks. endring i kvalifikasjoner/utdanning blant arbeidstakerne, endringer i stillingsstruktur, forskyvninger i timeverkene mellom bransjer/bedrifter med ulikt lønnsnivå, endret omfang av skiftarbeid eller endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken (f. eks. endringer i sysselsettingen etter aldersgrupper og endringer i andelen menn/kvinner). Utvalget vil peke på at en bør være forsiktig med å trekke bastante konklusjoner om forskjeller i lønnsutviklingen mellom ulike grupper/næringer fordi strukturendringer kan virke forskjellig. Særlig gjelder dette over en så lang tidsperiode som i tabell 1.1.

Fra 2004 til og med 2. kvartal 2008 var det en sterk økning i sysselsettingen, bl.a. av unge arbeidstakere 15-24 år. Det har også vært sterk økning i arbeidsinnvandringen. Disse endringene i sysselsettingen kan bidra til å trekke gjennomsnittlig lønnsvekst ned. I perioder med stagnasjon eller med nedgang i sysselsettingen som det var i enkelte næringer fra 2008 til 2009, kan effekten være motsatt ved at andelen yngre arbeidstakere og arbeidsinnvandrere blir redusert. I tillegg kan bortfall av virksomheter ha betydning.

Tabell 1.2 viser beregnet gjennomsnittlig lønnsutvikling for alle grupper og for tre hovedsektorer:

- ansatte i industrien²
- ansatte i varehandel
- ansatte i offentlig forvaltning

Beregningsutvalget legger til grunn nasjonalregnskapets tall for vekst i gjennomsnittlig årslønn fra 2009 til 2010 for lønnstakere under ett på 3,7 prosent. Beregningsutvalget har basert dette på informasjon fra og en vurdering av flere kilder:

- SSB har med utgangspunkt i lønnsstatistikk (strukturstatistikk) og informasjon fra den kvartalsvise lønnsindeksen som viser lønnsutviklingen gjennom året, beregnet gjennomsnittlig vekst i årslønn for alle ansatte fra 2009 til 2010 til 3,6 prosent.
- I følge foreløpige nasjonalregnskapstall publisert i Økonomiske analyser nr. 3/2011, var veksten i gjennomsnittlig årslønn 3,7 prosent fra 2009 til 2010.
- Utvalget får utarbeidet tall for lønnsveksten for ansatte i virksomheter som er medlemmer av arbeidsgiverorganisasjoner og for ansatte i offentlig forvaltning inklusive helseforetakene og har beregnet gjennomsnittlig årslønnsvekst for denne gruppen til 4,0 prosent fra 2009 til 2010. Beregningen omfatter gruppene i tabell 1.1, enkelte grupper³ i vedleggstabell 2.1 og fra avsnitt 1.2.2. Til sammen utgjør disse gruppene om lag 60 prosent av alle lønnstakerårsverk i 2010.

² Om lag ¾ av sysselsettingen i industrien er i NHO-bedrifter.

³ Arbeider- og funksjonærgrupper i NHO-bedrifter utenom industrien. Omfatter bl.a. bygg og anlegg, transportsektoren, olje- og gassutvinning, hotell og restaurantvirksomhet og personlig og forretningsmessig tjenesteyting.

Det brukes litt forskjellige prinsipper for beregning av årslønnsvekst i forhandlingsområdene i tabell 1.1 og i SSBs årslønnsberegninger for næringsområder med utgangspunkt i lønnsstatistikken. Innholdet i lønnsbegrepet er imidlertid det samme og begge tar utgangspunkt i to årganger av lønnsstatistikken. Beregningsprinsippene for forhandlingsområdene er beskrevet i boks 1.1. Fordelingen av total lønnsøkning mellom to årganger av lønnsstatistikken bygger på kunnskap om virkningstidspunkter for tariff tillegg (f. eks. 1. april eller 1. mai) og forutsetninger om når annen lønnsøkning (lønnsglidningen) kommer. I SSBs beregninger med utgangspunkt i lønnsstatistikken er det utviklingen i den kvartalsvise lønnsindeksen for avtalt lønn som gir fordelingen av lønnsøkningen gjennom året. De faktiske utbetalinger uavhengig av virkningsdato legges til grunn.

2010 var et år med hovedoppgjør i tariffområdene. Det var flere konflikter⁴ og noen oppgjør trakk ut i tid. Dette medførte trolig at det ble større tidsavstand mellom faktisk virkningstidspunkt og tidspunktet for utbetaling av lønnstillegg i 2010 enn i 2009. Det at flere oppgjør trakk ut i tid i 2010-oppgjøret, kan også ha medført at etterbetalingene var høyere i 2010 enn i 2009. Disse to forholdene trekker isolert sett ned lønnsveksten fra 2009 til 2010 i SSBs beregning basert på lønnsstatistikken og den kvartalsvise lønnsindeksen.

Årslønnen i nasjonalregnskapet omfatter fastlønn *inklusive etterbetalinger*, feriepengetillegg, bonus og uregelmessige tillegg knyttet til arbeidets art. Naturallønn, betaling for overtid og sluttvederlag er ikke inkludert.

Etter utvalgets vurdering må lønnsbegrepet omfatte etterbetalinger, slik som det er for tariffområdene. Derfor legger utvalget til grunn nasjonalregnskapets tall for vekst i gjennomsnittlig årslønn fra 2009 til 2010 for lønnstakere under ett på 3,7 prosent.

---

⁴ Jf. SSBs statistikk over arbeidskonflikter: <http://www.ssb.no/emner/06/04/arbkonfl/index.html>

Tabell 1.2 Årslønnsvekst¹ fra året før i prosent for alle grupper og for tre hovedsektorer i økonomien.

	Alle grupper				
	Nasjonalregnskapet ²	Lønnsstatistikken/-nasjonalregnskapet	Industrien	Varehandel ³	Offentlig forvaltning ⁴
2001	-	4,8	4,5	5,2	4,5
2002	-	5,7	5,8	4,4	6,4
2003	4,5	4,5	4,5	4,6	5,1
2004	3,5	3,5	3,6	3,9	3,6
2005	3,3	3,3	3,6	3,7	3,4
2006	4,1	4,1	3,9	3,4	4,0
2007	5,4	5,4	4,9	5,9	4,9
2008	6,3	6,3	6,6	4,3	6,7
2009	4,2 ⁵	4,2 ⁵	4,2 ⁶	3,0 ⁶	4,6
2010	3,7	3,6 ⁷	2,9 ⁷	2,9 ⁷	3,7
2000-2010	-	55,8	54,5	49,8	58,1
Gj. sn. per år	-	4,5	4,4	4,1	4,7
2005-2010	26,0	25,9	24,6	21,0	26,3
Gj. sn. per år	4,7	4,7	4,5	3,9	4,8
Årslønn 2010, per årsverk	-	435 200	434 000	392 000	421 200
Årslønn 2010, heltidsansatte ⁸	-	451 700	437 500	419 500	431 900

¹ Lønnsveksten er per årsverk i hele tiårsperioden for "alle grupper" og offentlig forvaltning. For varehandel og for alle bedrifter i industrien er lønnsveksten for heltidsansatte fram til og med 2009, men per årsverk i 2010.

² I årene 2003 til 2009 er årslønnsveksten beregnet med utgangspunkt i nasjonalregnskapet på grunnlag av det lønnsbegrepet som brukes i utvalgets rapporter, dvs. fast avtalt lønn, inkl. faste tillegg, uregelmessige tillegg og bonuser. Naturallønn, betaling for overtid og sluttvederlag er ikke inkludert. Utenlandske sjøfolk på norske skip, vernepliktige rekrutter og lønnstakere i primærnæringene ble holdt utenom i perioden 2003-2007.

³ Inklusive motorkjøretøytjenester.

⁴ Omfatter det kommunale og det statlige tariffområdet og de statlig eide helseforetakene. I beregningen av samlet årslønnsvekst i offentlig forvaltning er Spekters tall for årslønnsveksten i helseforetakene lagt til grunn fram til og med 2009. For 2010 er SSBs tall for årslønnsveksten i staten, kommunene og helseforetakene lagt til grunn.

⁵ Nedjustert fra 4,5 prosent i utvalgets juni rapport i 2010.

⁶ Lønnsveksten fra og med 2008 til 2009 er etter ny næringsstandard. Sammenlignet med veksten fra 2007 til 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien. Omtale av ny næringsstandard er gitt i boks 1.2.

⁷ Fra 2009 til 2010 er lønnsveksten beregnet av SSBs på grunnlag av lønnsstatistikk (strukturstatistikk) og informasjon fra den kvartalsvise lønnsindeksen.

⁸ Beregnet på grunnlag av SSBs lønnsstatistikk for alle ansatte, som er en sammenstilling av de næringsvise lønnsstatistikkene.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

I tabell 1.3 er årslønnsveksten i årene 2006-2010 for hovedgruppene i tabell 1.1 splittet opp i bidrag fra overheng, bidrag fra sentralt fastlagte tariff tillegg og bidrag fra lønns glidning gjennom året. Normalt betyr lønns glidningen mer for årslønnsveksten enn det som framgår av tabell 1.3 for alle forhandlingsområdene. Dette skyldes at lønns glidningen i beregningsåret påvirker størrelsen på overhengen til neste år. Samme betraktning gjelder også for

tariff tilleggene. For ansatte i staten og i kommunene har bidraget fra lønnsglidningen i perioden ligget i størrelsesorden 0,4-1 prosentpoeng i året. For gruppene i privat sektor har den til og med 2008 variert mellom 1 og vel 3 prosentpoeng unntatt for ansatte i forretnings- og sparebanker og forsikring (finans tjenester) i 2008 og 2010. I disse årene var lønnsglidningen særlig høy i finans tjenester, noe som skyldtes store bonusutbetalinger. I 2009 var det et negativt bidrag fra lønnsglidningen i HSH-bedrifter og i finans tjenester. For store grupper industrifunksjonærer avtales ikke sentrale tillegg. For disse avtales stort sett alle tillegg lokalt, slik at lønnsveksten kan defineres som lønnsglidning.

Tabell 1.3 Årslønnsvekst fra året før i prosent dekomponert i overheng, tariff tillegg og lønnsglidning.

	2006	2007	2008	2009	2010	Gj.sn. 2006-10
<i>Industriarbeidere i NHO-bedrifter:</i>						
Årslønnsvekst	3,6	5,5	5,7	3,9 ¹	3,6 ¹	
Herav:						
- Overheng	1,0	1,4	1,8	1,8	1,0	
- Tariff tillegg	0,9	1,3	1,3	0,5	1,0	
- Lønnsglidning	1,7	2,8	2,6	1,6	1,6	2,1
<i>Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter:</i>						
Årslønnsvekst	4,6	5,7	6,3	4,5 ¹	4,3 ¹	
Herav:						
- Overheng	1,6	2,0	2,5	2,0 ²	1,7	
- Lønnsglidning	3,0	3,7	3,8	2,5	2,6	3,1
<i>HSH-bedrifter i varehandel:</i>						
Årslønnsvekst	4,2	5,0	4,4	1,8 ¹	3,6 ¹	
Herav:						
- Overheng	1,1	1,2	1,6	0,9	0,7	
- Tariff tillegg	0,9	1,2	1,3	0,6	0,7	
- Garantit tillegg	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3	
- Lønnsglidning	2,0	2,3	1,1	÷0,1	1,9	1,4
<i>Finanstjenester:</i>						
Årslønnsvekst	5,6	5,2	9,2	0,4 ¹	5,9 ¹	
Herav:						
- Overheng	1,1	1,4	1,3	2,0	1,0	
- Tariff tillegg	0,8	0,9	2,5	0,5	1,0	
- Lønnsglidning	3,7	2,9	5,4	÷1,9	3,9	2,8
<i>Statsansatte:</i>						
Årslønnsvekst	4,5	5,1	6,7	4,4	4,5	
Herav:						
- Overheng	0,7	2,9	1,4	3,4	0,9 ⁵	
- Tariff tillegg	3,0	1,5	4,2	0,4	2,3	
- Ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten					0,6	
- Lønnsglidning	0,8	0,6	1,0	0,5	0,7	0,7
<i>Kommuneansatte ³:</i>						
Årslønnsvekst	3,9	4,8	6,7	4,6	3,7	

	2006	2007	2008	2009	2010	Gj.sn. 2006-10
Herav:						
- Overheng	0,4	1,6	1,4	2,4	1,1	
- Tariff tillegg	3,0	2,5	4,3	1,8	2,1	
- Lønns glidning	0,5	0,7	1,0	0,4	0,5	0,6
<i>Undervisningspersonell i kommunene ⁴:</i>						
Årslønnsvekst	2,6	3,6	5,7	4,4	3,6	
Herav:						
- Overheng	0,4	1,1	1,2	2,2	1,0	
- Tariff tillegg	2,4	2,6	4,2	2,2	2,3	
- Lønns glidning	÷0,2	÷0,1	0,3	÷0,1	0,3	0
<i>Spekter, helseforetakene:</i>						
Årslønnsvekst	3,7	4,9	6,5	5,1	3,7 ⁶	
Herav:						
- Overheng	0,9	1,7	1,4	3,6	2,0	
- Tariff tillegg	2,5	3,0	4,3	1,2	1,5	
- Lønns glidning	0,3	0,2	0,8	0,3	0,2	0,4
<i>Spekter, øvrige virksomheter:</i>						
Årslønnsvekst	4,8	5,3	6,2	4,0	3,5	
Herav:						
- Overheng	1,1	1,5	1,3	1,6	0,9	
- Tariff tillegg	2,7	3,2	4,6	2,0	2,4	
- Lønns glidning	1,0	0,6	0,3	0,4	0,2	0,5

¹ Lønnsveksten i 2009 og 2010 er etter ny næringsstandard. Sammenlignet med 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien.

² Overhenget til 2009 ble endret fra 2,5 til 2,0 prosent som følge av ny næringsstandard.

³ Inklusive Oslo kommune og undervisningspersonell i kommunesektoren.

⁴ Undervisningspersonell med i hovedsak sentral lønnsdannelse. Inklusiv Oslo kommune.

⁵ Omlegging av beregningsmetode drar opp overhenget til 2010 med 0,3 prosentpoeng i forhold til tidligere beregning, jf. tabell 1.7 i NOU 2010:4,

⁶ Tallet er beregnet av Spekter. Statistisk sentralbyrå har på oppdrag fra Beregningsutvalget beregnet årslønnsveksten til 3,1 prosent.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, KS, Spekter og Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet.

1.2 Lønnsutviklingen i enkelte tariffområder

1.2.1 Lønnsutviklingen for industriarbeidere i LO-NHO-området.

For *industriarbeidere* steg lønn per årsverk (både heltid og deltid) med 3,6 prosent fra 2009 til 2010, mot 3,9 prosent året før.

Lønns overheng og tariff tillegg bidro til årslønnsveksten fra 2009 til 2010 med 2 prosentpoeng, mot 2,3 prosentpoeng året før. Bidraget til årslønnsveksten fra lønns glidningen i løpet av 2010 er beregnet til 1,6 prosentpoeng, det samme som året før.

Tabell 1.5 viser lønnsveksten mellom måletidspunkt 1. oktober til 1. oktober hvert år og fordelt på tariff tillegg og lønns glidning. Fra 1. oktober 2009 til 1. oktober 2010 var lønnsveksten 3,9 prosent for industriarbeidere. Våren 2010 ble det gjennomført forbundsvise tariff oppgjør med ulike virkningstidspunkter. Gjennomsnittlig nivåøkning av tariffmessige tillegg er beregnet til 1,5 prosent og inkluderer generelle tillegg, lavlønnstillegg, likelønnstillegg og anslåtte endringer i minstelønnsatser, skift tillegg etc. Målt fra 1. oktober 2009 til 1. oktober 2010 er lønns glidningen i perioden beregnet til 2,4 prosentpoeng.

Lønnsveksten for industriarbeidere i LO-NHO-området er basert på opplysninger om lønn og antall årsverk knyttet til om lag 50 tariffområder og disse tariffområdene er vektet sammen for arbeidere innenfor industri. Totalt utgjør gruppen om lag 40 prosent av alle arbeidere i NHO-området. De senere årene har sysselsettingen variert mer mellom bransjer/yrker enn tidligere og dette har påvirket gjennomsnittlig lønnsvekst.

For hvert tariffområde bestemmes lønnsveksten av endring i grunnlønn, gjennomsnittlig bonus (over et helt år) og gjennomsnittlig skift tillegg og andre tillegg som er klassifisert som uregelmessige tillegg. Det lønnsstatistikken registrerer som utbetalt bonus for et år, kan være opptjent året før. I innrapporteringen fra bedriftene kan fordelingen på de enkelte lønnskomponentene variere. Mens utviklingen i bonus og uregelmessige tillegg påvirket den gjennomsnittlige lønnsveksten i svært liten grad fra 2008 til 2009, bidro bonus svakt negativt fra 2009 til 2010, mens uregelmessige tillegg bidro til høyere lønn.

2009 var et år med store endringer i sysselsetting mellom bransjer eller avtaleområder. Isolert bidro slike endringer med 0,2 prosentpoeng til veksten fra 2008 til 2009, mens denne effekten fra 2009 til 2010 bidro med 0,1 prosentpoeng.

I mellomoppgjøret i 2011 ble det gitt et generelt tillegg på kr 2,- per time fra 1. april. Det ble fra samme dato gitt ytterligere kr 1,- per time, dvs. totalt kr 3,- per time, til arbeidstakere på overenskomster med gjennomsnittslønn under 90 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn i 2010 (340 715 kroner).

For industriarbeidere var lønns overhenget inn i 2011 1,2 prosent. De avtalte tilleggene i det sentrale lønnsoppgjøret er beregnet til å bidra til årslønnsveksten fra 2010 til 2011 med vel 0,8 prosentpoeng. I disse beregningene er det tatt hensyn til generelt tillegg, lavlønnstillegg og automatiske virkninger av uregelmessige tillegg som skift etc. Før bidrag fra lønns glidning i 2011 er lønnsveksten for industriarbeidere beregnet til vel 2,0 prosent fra 2010 til 2011. I tillegg kommer bidraget fra lønns glidningen i 2011. Bidraget fra lønns glidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

I 2010 ble det avtalt en del nye automatiske reguleringer som finner sted i 2011. Disse bestemmelsene er utformet i ulike varianter og erstatter i noen grad tidligere ordninger. Denne type lønnsvekst har tidligere vesentlig framkommet som lønns glidning.

Tabell 1.4 Gjennomsnittlige tariff tillegg for industriarbeidere, (inklusive den direkte effekten av skift tillegg og andre tillegg knyttet til arbeidets art).

Våren/sommeren 1998: ¹	432 øre/time,	3,7 prosent
Per 1. april 1999:	28 øre/time,	0,3 prosent
Per 9. mai 2000:	220 øre/time,	1,7 prosent
Per 1. april 2001:	148 øre/time,	1,1 prosent
Våren 2002: ¹	386 øre/time	2,8 prosent
Per 1. april 2003:	80 øre/time	0,5 prosent
Våren 2004: ¹	168 øre/time	1,1 prosent
Per 1. april 2005:	106 øre/time	0,7 prosent
Våren 2006: ¹	207 øre/time	1,3 prosent
Per 1. april 2007:	273 øre/time	1,7 prosent
Per 1. april 2008: ²	289 øre/time	1,7 prosent
Per 1. april 2009:	112 øre/time	0,6 prosent
Våren 2010: ¹	282 øre/time	1,5 prosent
Per 1. april 2011: ²	219 øre/time	1,1 prosent

¹ Gjennomsnittstallet er summen av alle nivåmessige tillegg gitt i de forbundsvisse områdene inklusive generelle tillegg, lavlønnstillegg, fagarbeidertillegg, ansiennitetstillegg, minstelønnsatser, skift tillegg etc. De fleste forbundsvisse tariff tilleggene ble gitt med ulik virkningstidspunkt mellom 1. april til 1. juni.

² Utslaget av generelt tillegg, lavlønnstillegg og forbundsvisse tilpasninger.

Kilde: NHO

Figur 1.1 Lønnsgradningen som andel av total lønnsvekst fra 1. oktober til 1. oktober for industriarbeidere i NHO-bedrifter.

Kilde: NHO

Tabell 1.5 Tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning for industriarbeidere basert på timefortjenester¹, omregnet til 37,5 t/uke. Endring i prosent fra tilsvarende periode året før.

	Lønnsøkning per time	Herav: Tariff tillegg	Lønnsglidning ²	Lønnsglidning som prosentandel av total lønnsøkning
2000	4,5	1,2	3,3	73
2001	4,9	1,5	3,4	69
1. okt	4,3	1,1	3,2	74
2002	5,0	2,4	2,6	52
1. okt	5,9	2,8	3,1	53
2003	3,5	0,9	2,6	74
1. okt	3,3	0,5	2,8	85
2004	3,6	0,9	2,7	75
1. okt	3,4	1,1	2,3	68
2005	3,4	0,9	2,5	74
1. okt	3,4	0,7	2,7	79
2006	3,6	0,9	2,7	75
1. okt	4,0	1,3	2,7	68
2007	5,5	1,7	3,8	69
1. okt	5,9	1,7	4,2	71
2008	5,7	1,7	4,0	70
1. okt	5,8	1,7	4,1	71
2009	3,9	0,5	3,4	87
1. okt	3,2	0,6	2,6	81
2010	3,6	1,2	2,4	67
1. okt	3,9	1,5	2,4	61

¹ Beregningsgrunnlaget: Gjennomsnittlig timefortjeneste ekskl. overtidstillegg, betaling for helligdager, feriepenger o.l. Omregning av timefortjenestene til felles ukebasis har betydning bare når det er vesentlige endringer i arbeidstiden.

² Lønnsglidningen er basert på at hele lønnsveksten mellom tilsvarende registreringsperioder i to påfølgende år er dekomponert i tariff tillegg og lønnsglidning. Dette avviker fra dekomponeringen i tabell 1.3 hvor kalenderårslønnsveksten er dekomponert i lønnsoverheng (som består både av tariff tillegg og lønnsglidning), samt bidrag til kalenderårslønnsveksten fra henholdsvis tariff tillegg og lønnsglidning.

Kilder: Grunnlagsmaterialet til SSBs strukturstatistikk, NHO

1.2.2 Lønnsutviklingen for andre arbeidergrupper i NHO-området.

For arbeidere i *byggevirksomhet* var det en årslønnsvekst på 4,0 prosent fra 2009 til 2010, mot 3,9 prosent året før.

Arbeidere innenfor byggvirksomhet utgjør knapt 25 prosent av alle arbeidere i NHO-området og består av to hovedgrupper, arbeidere innenfor elektrofag (om lag $\frac{1}{3}$) og andre byggfag (om lag $\frac{2}{3}$) som tømrere, murere, grunnarbeid innenfor stein-, jord- og sementarbeid, bygge- og

tømmermestere, heisfirmaer, malermestere, rørleggerbedrifter, kobber- og blikkenslagermestere etc.

Bak gjennomsnittstallene er det betydelige strukturelle effekter. Lønnsveksten i de to hovedgruppene avviker en del også i 2010, på samme måte som året før. Mens lønnsveksten i elektrofagene fra 2009 til 2010 var 5,1 prosent, som i stor grad skyldes sentrale tillegg og etterskuddsvise automatiske regulering/ garantiordning, er økningen innenfor andre byggfag 3,5 prosent.

Andre byggfag (d.v.s. utenom elektrofagene) er sannsynligvis den bransjen hvor effekten av finanskrisen har betydd mest i forhold til gjennomsnittlig lønnsvekst og strukturelle endringer. Gjennomsnittlig årslønnsvekst utjevner de store fluktuationene i lønnsvekstratene gjennom året. Endring i lønnsvekst for byggvirksomhet knyttet til finanskrisen og konjunktorene avspeiler seg klart dersom man måler lønn fra 1. oktober til 1. oktober. Mens arbeiderne innenfor denne gruppen hadde en gjennomsnittlig lønnsvekst fra 1. oktober 2007 til 1. oktober 2008 på 5,7 prosent (før finanskrisen) var veksten fra 1. oktober 2008 til 1. oktober 2009 1,8 prosent og fra 1. oktober 2009 til 1. oktober 2010 4,7 prosent.

Arbeidstakere som er med på to sammenlignbare tidspunkt, kan ha en annen lønnsvekst enn gjennomsnittlig lønnsvekst for alle arbeiderne over samme periode. Grunnen til at ikke alle er med i begge årene, kan være at noen er nytilsatt eller har sluttet i perioden, men det vil også være utskifting av bedrifter (særlig småbedrifter) i statistikkutvalget. Det er sannsynlig at disse forhold i særlig grad har påvirket lønnsutviklingen for byggfag (eksklusive elektrofagene) de siste årene. Detaljert lønnsinformasjon viser at en sterk netto sysselsettingsøkning trakk lønnsveksten ned både i 2007 og 2008 og i mindre grad i 2009. For 2010 er det motsatt. En reduksjon i netto sysselsetting bidrar til en vekst i gjennomsnittlig lønn. Dette fordi arbeidere som ikke er med i statistikken i 2010, men var med i 2009, hadde et noe lavere lønnsnivå enn gjennomsnittlig lønnsnivå i bransjen.

For byggerbeidere utenom elektrofagene ble det i 2010 gitt et generelt tillegg på 1 kr/time, et likelønns tillegg på 0,50 kr/time, samt økning av akkordsatser, offshoret tillegg, minstelønnsatser etc. På grunn av streik har de fleste tariff tillegg virkning først fra 17. april. Før lønns glidning ble lønnsveksten beregnet til 2 prosent, om lag som for året før. Det betyr at lønns glidningen i 2010 bidro med 1,5 prosentpoeng til årslønnsveksten.

Bidraget fra lønns glidningen i 2010 var for hele byggvirksomheten 2 prosentpoeng, mot om lag $\frac{3}{4}$ prosentpoeng året før.

Lønnsoverhenget inn i 2011 for arbeidere innenfor byggvirksomhet er beregnet til 1,5 prosent.

I mellomoppgjøret 2011 blir det innenfor fellesoverenskomsten for byggfag gitt et tariff tillegg på 2,00 kr/time fra 1. april 2011. Sammen med lønns overhenget gir dette en lønnsvekst på 2,2 prosent fra 2010 til 2011 før lønns glidning. For den største delen av byggvirksomhet er det i 2010 avtalt at minstelønnsatser i 2011 skal heves, mens elektrobransjen har bransjevis garantiordning som vil slå ut i 2011.

Transportsektoren (arbeidere) i NHO-området omfatter blant annet rutebilssektoren, spedisjonsfirmaer, innenriks sjøfart, godstransport, og i noe mindre grad grossistbedrifter, oljeselskaper m.v. For arbeidere innenfor transportsektoren i NHO-området samlet, var det en årslønnsvekst fra 2009 til 2010 på 3,4 prosent, mot 4,5 prosent året før. Lønnsveksten fra 1.

oktober 2009 til 1. oktober 2010 ble 3,6 prosent, hvorav 0,4 prosentpoeng er knyttet til uregelmessige tillegg som skift, turnus og andre tillegg knyttet til arbeidets art. Fra 1. oktober 2008 til 1. oktober 2009 var totalveksten 2,8 prosent.

Om lag 50 prosent av årsverkene i transportsektoren er avtaler med lokal forhandlingsrett.

I 2006 ble det i rutebilsektoren, som utgjør om lag 50 prosent av arbeiderne i transportsektoren i LO-NHO-området, inngått bransjeavtaler knyttet til nye eller reforhandlede kontrakter, som slår ut i lønnsvekst etter hvert som slike avtaler reforhandles fram til 2012. I overgangen har dette ført til en betydelig lønnsvekst for landtransport.

I bussbransjen ble det i det forbundsvisе lønnsoppgjøret i 2010 gitt et generelt lønnstillegg på kr 1,50 per time fra 1. april 2010, samt kr 1 per time i sjåført tillegg og et likelønnstillegg på kr 0,50 per time fra 1. juli. Dessuten ble det gitt tillegg knyttet til fire kompetansenivåer innenfor bussbransjen.

Samlet for bussbransjen, inklusive både sjåfører med bussbransjeavtale og uten, var det en gjennomsnittlig årslønnsvekst fra 2009 til 2010 på 3,6 prosent, mens veksten fra 1. oktober 2009 til 1. oktober 2010 var 3,7 prosent.

I mellomoppgjøret i 2011 blir det gitt et gjennomsnittlig tariff tillegg som bidrar til årslønnsveksten med 1,3 prosentpoeng. I tillegg til et lønnsoverheng på 0,7 prosent gir dette en årslønnsvekst på 2 prosent fra 2010 til 2011 før andre lønns- og sysselsettingsmessige virkninger i løpet av 2011, blant annet virkninger via bussbransjeavtalen.

Arbeidere innenfor *oljevirkksomhet, offshore* består av operatørarbeidere (om lag halvparten), oljeboring - og oljeservicearbeidere. Den siste gruppen utgjør en stadig større andel av totalgruppen for arbeidere. Ingeniører og sivilingeniører klassifiseres som funksjonærer og er ikke med i gruppen overfor. For offshorearbeidere samlet sett var det en økning i årslønn fra 2009 til 2010 på 4,5 prosent, inklusive avtalt lønn, bonusutbetalinger samt uregelmessige tillegg, mot 7 prosent året før.

Økningen i utbetalt lønn fra 1. oktober 2009 til 1. oktober 2010 var 4,4 prosent mot 4,9 prosent året før. Økning i antall utførte timer for personer med noe lavere lønnsnivå enn gjennomsnittet trekker lønnsveksten ned.

Gjennomsnittlig lønnsutvikling for arbeidere i oljesektoren, offshore fra 2008 til 2009, ble sterkt påvirket av sammenslåingen av Statoil/Hydro og påfølgende periodisering av lønnsutbetalinger og harmonisering av lønn i det nye selskapet, fordi det sammenslåtte selskapet omfatter en såpass stor andel av gruppen. I 2009 ble det registrert utbetalte bonuser som knytter seg til opptjening i perioden fra sammenslåingen av Statoil/Hydro i 4. kvartal 2007 frem til årsskiftet 2008/2009, mens det ikke ble utbetalt særlige bonuser i 2008. Dette forhold dro isolert årslønnsveksten fra 2008 til 2009 opp med om lag 3½ prosentpoeng for arbeidere innenfor oljebransjen totalt sett. Utbetalinger av bonuser før sammenslåingen i 2007 og lave bonuser i 2008 dro likeledes lønnsveksten fra 2007 til 2008 kraftig ned. I siste halvdel av 2008 ble det også gjennomført en harmonisering av lønnsnivå for like stillinger i det sammenslåtte selskapet (Statoil/Hydro). Fra 2009 til 2010 er denne tilpasningen praktisk talt gjennomført.

Tallmaterialet innebærer et lønnsoverheng for arbeidere i oljebransjen inn i 2011 på 0,9 prosent. En automatisk virkning av ansiennitetstillegg per 1. januar hvert år bidrar med minst ½ prosentpoeng til årslønnsveksten.

For *hotell og restaurantvirksomhet* var det en økning i årslønn fra 2009 til 2010 på 3,1 prosent, det samme som året før.

Gjennomsnittlig alder for ansatte i bransjen var i 2010 om lag 10 år lavere enn gjennomsnittsalderen for alle ansatte i NHO-bedrifter. Bransjen er preget av høy turnover. Vanligvis er bare om lag halvparten av de samme arbeidstakerne med i lønnsstatistikken fra et år til et annet. Strukturelle endringer i arbeidskraften mellom grupper og virkninger via høy turnover har trukket gjennomsnittlig lønnsvekst noe ned i alle de tre siste årene.

Generelt tillegg, lavlønnstillegg, likelønnstillegg og garantitillegg avtalt i 2010 utgjorde kr 4,02 per time. Med unntak av likelønnstillegg på kr. 0,50 per time som ble gitt fra 1. juli, var virkningstidspunktet 1. april. Sammen med lønnsoverhenget fra 2009, ga dette en lønnsvekst på 2,5 prosent fra 2009 til 2010. Lønnsglidningen i løpet av 2010 utgjorde vel ½ prosentpoeng, om lag det samme som året før.

Innenfor hotell og restaurant var lønnsoverhenget 1,0 prosent inn i 2011. Det ble gitt et garantitillegg på 1 kr/time fra 1. april 2011. I det sentrale lønnsoppgjøret 2011 blir det gitt et generelt tillegg på 2,00 kr/time og et lavlønnstillegg på 1 kr/time fra 1. april 2011. Sammen med lønnsoverhenget bidrar tariff tilleggene i 2011 til en årslønnsvekst fra 2010 til 2011 på 3 prosent før eventuell lønnsglidning i 2011. Lønnsglidningen de tre siste årene har bidratt med om lag ½ prosentpoeng.

1.2.3 Lønnsutviklingen for funksjonærer i NHO-bedrifter.

Industriefunksjonærene i NHO-bedrifter utgjør om lag ⅓ av alle funksjonærer i NHO-bedrifter. Årslønnsvekst fra 2009 til 2010 ble 4,3 prosent, mot 4,5 prosent året før. Fra 1. oktober 2009 til 1. oktober 2010 var lønnsveksten samlet for industriefunksjonærer 4,5 prosent, mot 4 prosent i tilsvarende periode året før.

Ny standard for næringsgruppering ble av SSB innført for alle sektorer fra 2009, med tilpasning bakover slik at 2008 og 2009 er sammenlignbare. Dette gjaldt også NHO-bedrifter. Om lag 10 prosent av funksjonærene i industri i NHO, vil i offisiell statistikk fra 2009 bli plassert utenfor industri i ”Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting”.

Av hensyn til kontinuiteten i forhold til beregninger av lønnsvekst for funksjonærer i industri, vil klassifiseringen for NHO-bedrifter i tariffsammenheng og i utvalgets rapportering, fortsatt avvike noe fra offentlig klassifisering på dette punkt. Virkningene blir omtalt i fotnotene i tabellene.

Lønnsveksten inneholder både endring i grunnlønn, bonus og uregelmessige tillegg som skift etc. Basert på data for hvilken måned lønnsreguleringen skjer innenfor de enkelte bransjegrupper, er årslønn beregnet ved at de ulike bransjene blir vektet sammen til industriefunksjonærer totalt og totalt for alle bransjer. Som i andre områder forutsettes ingen endringer etter registreringstidspunktet 1. oktober. Dette danner grunnlag for beregninger av årslønnsvekst. Også for funksjonærer kan det være ulike arbeidstidsordninger. Dette er det tatt hensyn til i den grad bedriftene har innberettet dette i datamaterialet.

Lønnsoverhenget for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter inn i 2011 er beregnet til 1,9 prosent, mot 1,7 prosent inn i 2010.

Funksjonærgrupper ellers i NHO-områder er ansatte innenfor bergverk, skogbruk, fiskeoppdrett, kraftforsyning, oljevirkosomhet, bygge- og anleggsvirkosomhet, samferdsel, forskning og undervisning, personlig og forretningsmessig tjenesteyting, hotell og restaurant og IKT – bedrifter. Disse utgjør til sammen om lag $\frac{2}{3}$ av alle funksjonærer i NHO-bedrifter.

Gjennomsnittlig lønnsvekst for *alle funksjonærer i NHO-området* ble 4,4 prosent fra 2009 til 2010. Spesiell periodisering av lønnstillegg (bonus) innenfor oljebransjen i 2007-2009 (se beskrivelse i NOU:2010:4) knyttet til sammenslåingen av Hydro/Statoil, innebærer at man ikke har reelle sammenlignbare lønnstall for året før inklusive olje. Uten olje økte samlet funksjonærlønn med 4 prosent fra 2008 til 2009.

Gjennomsnittlig lønnsvekst for alle funksjonærer i NHO-bedrifter fra 1. oktober 2009 til 1. oktober 2010 var 4,7 prosent.

Tallene ovenfor inkluderer både tekniske og andre funksjonærgrupper inklusive lederstillinger. Ansatte med minstelønnsavtaler innenfor funksjonærgruppene i NHO-bedrifter, omfatter ikke mer enn anslagsvis 10 prosent av alle funksjonærene.

I tillegg til lønnsstatistikk for arbeidere og funksjonærer er det grupper innenfor håndverk, handel, helse, organisasjoner etc. hvor man ikke kan skille mellom arbeidere og funksjonærer. I tillegg utgjør bemanningsbedrifter, som omfatter mange forskjellige yrkesgrupper i klassifikasjonene, etter hvert en stor gruppe. Disse gruppene utgjør nå om lag 10 prosent av alle årsverk i NHO-bedrifter og er ikke med i forhandlingsstatistikken verken for arbeidere eller funksjonærer.

1.2.4 Lønnsutviklingen for industriarbeidere og industrifunksjonærer under ett i NHO- bedrifter (både heltid og deltid)

Ny internasjonal næringsklassifisering fra 2009 (jf. boks 1.2), hvor industrien er noe annerledes definert enn tidligere, påvirker også fordelingen av årsverk mellom arbeidere og funksjonærer i NHOs industribedrifter.

Endringen i forholdstallet mellom funksjonærer og arbeidere reflekteres i totaltallet for lønnsvekst. Av mangel på sammenlignbare vektorer benyttet man faste vektorer mellom arbeidere og funksjonærer fra 2008 til 2009. Årsverksfordelingen mellom funksjonærer og arbeidere i NHOs medlemsregister gir ikke et fullgodt bilde av nivået og endringen man kan se i inkommet materiale fra 2009 til 2010, fordi det har vært raskt skiftende sysselsettingsendringer mellom gruppene.

Fra 2009 til 2010 har man derfor basert fordelingen mellom arbeidere og funksjonærer på det utvalgsbaserte datamateriale som gir et mer oppdatert bilde av bevegelsene i funksjonær/arbeider – andelene, selv om innsamlet materiale er et utvalg (60-70 %). Vektforholdet mellom arbeidere og funksjonærer er derfor revidert noe for 2009, men slik at 2009 og 2010 er metodisk like.

Det er store forskjeller i lønnsnivå og lønnsvekst for industriarbeidere og industrifunksjonærer. Tallene for industrifunksjonærer omfatter også ledere, både toppledere og mellomledere.

Funksjonærene har utgjort en økende del av antall ansatte (med unntak fra 2006 til 2007), noe som isolert har bidratt til en økning i samlet gjennomsnittslønn for funksjonærer og arbeidere i industrien.

Basert på lønnsvekst og lønnsnivå for henholdsvis arbeidere og funksjonærer i industrien, ny næringsklassifisering med en relativ fordeling av årsverk innenfor industrien med 43,5 prosent funksjonærårsverk og 56,5 prosent arbeiderårsverk i 2009 og 43,8 prosent funksjonærårsverk og 56,2 prosent arbeiderårsverk i 2010, er det beregnet en årslønnsvekst på 4,1 prosent for alle ansatte i NHOs industribedrifter fra 2009 til 2010, mot 4,2 prosent året før.

Ansatte som arbeider deltid er med i tallene og inngår som heltidsekvivalenter, på samme måte både for arbeidere og funksjonærer. I tabell 1.6 vises fordelingen av industrisysselsettingen mellom arbeidere og funksjonærer basert på henholdsvis årsverk og lønnssum, ifølge lønnsopplysninger fra SSB og opplysninger fra NHOs statistikkregister.

Tabell 1.6. Fordeling av årsverk i NHOs statistikkregister og lønnssum basert på årslønnsnivå for henholdsvis arbeidere og funksjonærer. (Prosentandeler)

		<u>Arbeidere</u>	<u>Funksjonærer</u>
Årsverk:	2000	59,6	40,4
	2001	59,2	40,8
	2002	59,1	40,9
	2003	59,1	40,9
	2004	58,8	41,2
	2005	58,3	41,7
	2006	57,7	42,3
	2007	58,3	41,7
	<u>2008</u>	<u>58,0</u>	<u>42,0</u>
	2009 ¹	59,6	40,4
Rev.	2009 ²	56,5	43,5
	2010 ²	56,2	43,8
Lønnssum:	2000	51,5	48,5
	2001	51,0	49,0
	2002	50,6	49,4
	2003	50,4	49,6
	2004	49,3	50,7
	2005	48,6	51,4
	2006	47,7	52,3
	2007	48,2	51,8
	<u>2008</u>	<u>47,9</u>	<u>52,1</u>
	2009 ¹	49,2	50,8
Rev	2009 ²	46,1	53,9
	2010 ²	45,6	54,4

¹ Ny næringsklassifisering fra 2009 og brukt som faste vekter i veksten fra 2008 til 2009. Tallene i 2008 og bakover er ikke revidert med ny bedriftsvis næringsklassifisering. Tallrekkene ovenfor innebærer derfor et skift, knyttet til endring i industridefinisjonen fra 2009.

² Endring i fordeling mellom funksjonærer og arbeidere basert på innkommet materiale. Veksten fra 2009 og 2010 er basert på denne. Beregning av lønnssum basert på revidert modell vil bli publisert når endelig statistikk er klar.

Kilder: NHO og SSB

1.2.5 Lønnsutviklingen i andre områder i privat næringsvirksomhet

I hovedoppgjøret i 2010 ble det enighet mellom Finansforbundet og Finansnæringen Arbeidsgiverforening og mellom LO/ HK og Norsk Post- og Kommunikasjonsforbund og Finansnæringen Arbeidsgiverforening om at det fra 1. mai 2010 gis et generelt tillegg på 1,4 prosent på lønnsregulativet. Tillegget ble anslått til å bidra med 0,95 prosentpoeng til årslønnsveksten fra 2009 til 2010.

Ifølge Finansnæringens Arbeidsgiverforening ble det i medlemsbedriftene under ett gitt lokale tillegg per 1. januar 2010 på 0,56 prosent og per 1. juli 2010 på 1,57 prosent.

Ifølge lønnsstatistikken for 2010 økte den gjennomsnittlige månedslønnen for finanstjenester, som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet⁵ bank og forsikring, med 5,9 prosent for heltidsansatte fra 1. september 2009 til 1. september 2010. Avtalt lønn steg med 4,2 prosent i det samme tidsrommet. Bonusutbetalingene bidro til å trekke opp lønnsveksten.

Bonus har de siste årene fram til 2009 utgjort en økende andel av månedslønnen. I 2003 og 2004 utgjorde bonus i gjennomsnitt om lag 3,5 prosent av månedslønnen i alt. Denne andelen vokste til 6,5 prosent i 2005, videre til 8,5 prosent i 2007 og til 11,9 prosent i 2008. I 2009 falt andelen til 7,2 prosent, men økte igjen til 8,8 prosent i 2010.

For finanstjenester har utvalget på grunnlag av lønnsstatistikken for 2010 og lønnstilleggene i 2010, beregnet årslønnsveksten fra 2009 til 2010 til 5,9 prosent.

I mellomoppgjøret i 2011 ble det etter mekling enighet mellom Finansforbundet og Finansnæringen Arbeidsgiverforening og mellom LO/ HK og Norsk Post- og Kommunikasjonsforbund og Finansnæringen Arbeidsgiverforening om at det fra 1. mai 2011 gis et generelt tillegg på lønnsregulativet på kr 5 400 per år i lønnstrinnene 1-37 og 1,45 prosent i lønnstrinnene 38 -76. Tillegget ble anslått til å bidra med 1 prosentpoeng til årslønnsveksten fra 2010 til 2011.

For ansatte i forretnings- og sparebanker og forsikringsvirksomhet gir overhenget til 2011 på 1,2 prosent sammen med de avtalte tariff tilleggene i 2011 en lønnsvekst på om lag 2¼ prosent fra 2010 til 2011. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

I *varehandel* ble det i hovedoppgjøret i 2010 på Landsoverenskomsten mellom Handel og Kontor og HSH gitt et generelt tillegg fra 1. april på kr 1,- per time og et ytterligere tillegg fra samme dato på kr 3,- per time på minstelønnsatsene i trinn 1-5. Det ble også gitt et lav- og likelønnstillegg fra 1. april på 0,50 per time til alle. Trinn 6 ble økt tilsvarende.

---

⁵ Antall ansatte som forhandlingsområdet omfatter, er begrenset til ansatte som omfattes av Sentralavtalen som Finansnæringens Arbeidsgiverforening har med Finansforbundet, og som lønnes etter regulativets satser. Det vil si at ansatte som har høyere lønn enn kr 756 403 per 1. mai 2010, ikke er med i beregningene. Dette omfatter fondsmeglere, assurandører, ledere og spesialister, til sammen om lag 5 000 ansatte.

For tillegg på andre overenskomster i HSH-området samt overenskomster innen HUK-området, vises det til vedlegg 1 i NOU 2011:5.

Garantiordningen på Landsoverenskomsten mellom HK og HSH resulterte i at trinn 6 fikk et tillegg fra 1. februar 2010 på kr 3,77 per time.

Ifølge lønnsstatistikken for 2010 steg den gjennomsnittlige månedslønnen for heltidsansatte i varehandelen under ett med 3,5 prosent fra 1. september 2009 til 1. september 2010. For alle heltidsansatte i HSH-bedrifter i varehandelen var veksten i månedslønnen 4,1 prosent i det samme tidsrommet.

På grunnlag av lønnsstatistikken for 2009 og 2010 og lønnstilleggene i 2010, har utvalget beregnet årslønnsveksten fra 2009 til 2010 for alle heltidsansatte i HSH-bedrifter i varehandelen til 3,6 prosent.

For varehandelen totalt har SSB på grunnlag av lønnsstatistikken per 1. september 2009 og 2010 samt informasjon fra den kvartalsvise lønnsindeksen, beregnet årslønnsveksten fra 2009 til 2010 til 2,9 prosent.

I mellomoppgjøret i 2011 ble det mellom LO og HSH på Landsoverenskomsten (Handel og Kontor) gitt et generelt tillegg fra 1. april på kr 2,- per time og et ytterligere tillegg fra samme dato på kr 1,- per time på minstelønnsattsene i trinn 1-5. Trinn 6 ble hevet med kr 325 per måned eller kr 2 per time.

For tillegg på andre overenskomster i HSH-området samt overenskomster innen HUK-området, vises det til vedlegg 1.

Tillegget per 1. februar etter *garantiordningen* på Landsoverenskomsten mellom HK og HSH ble benyttet til å øke minstelønnsattsene i trinn 1-6 slik at trinn 1-4 ble økt med kr 103 per måned, trinn 5 ble økt med kr 325 per måned og trinn 6 med kr 650 per måned.

For HSH-bedrifter i varehandel gir overhenget til 2011 på 1,2 prosent, de avtalte tariff tilleggene i 2011 (0,8 prosent) og tillegget på garantiordningen (0,3 prosent) en lønnsvekst på 2,3 prosent fra 2010 til 2011. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

1.2.6 Lønnsutviklingen i offentlig sektor

Staten

Hovedoppgjøret i staten i 2010 gikk til meklings. Den 27. mai la Riksmeklingsmannen fram et meklingsforslag som senere ble godkjent av partene. Forslaget hadde følgende økonomiske hovedpunkter:

- Det ble gitt et kombinert krone- og prosenttillegg på hovedlønstabellen med virkning fra 1. mai 2010. Tillegget var kr 7 100 per år i lønnstinn 1 stigende til kr 9 700 i lønnstrinnene 30 til 59. I lønnstrinnene 60 til 95 ble det gitt et prosentvis tillegg på 2,1 prosent. Gjennomsnittlig tillegg per 1. mai 2010 ble beregnet til 2,3 prosent.
- Det ble gjennomført sentrale justeringsforhandlinger innenfor en økonomisk ramme på 1,0 prosent med virkning fra 1. juli 2010.

- Det ble avsatt 0,8 prosent av lønnsrammen til lokale forhandlinger med virkning fra 1. september 2010. I tillegg kom midler som blir ledige ved lønnsendringer ved skifte av arbeidstakere (resirkulerte midler) på 0,1 prosentpoeng.

Tilleggene i 2010 bidro til årslønnsveksten fra 2009 til 2010 med 2,3 prosentpoeng.

Alle elementene i oppgjøret inklusive det generelle tillegget, hadde en likelønns- og lavlønnsprofil, se vedlegg 1 i NOU 2011:5 for nærmere omtale.

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2009 og 2010 og tariff tilleggene i 2010, er årslønnsveksten fra 2009 til 2010 i det statlige tariffområdet beregnet til 4,5 prosent. Årslønnsveksten for det statlige tariffområdet inkluderer virkninger av ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten med et bidrag på 0,6 prosentpoeng og omlegging til ny beregningsmetode som bidro med 0,3 prosentpoeng.

Lønnsveksten som følge av ny beregningsmetode har i hovedsak sammenheng med at den nye beregningsmetoden legger økningen i faste og variable tillegg inn fra 1. januar, mens de i den gamle ble registrert sammen med glidningen og vanligvis lagt inn om lag midt i året.

I mellomoppgjøret i 2011 fikk alle ansatte i staten et lønnstillegg på 1,72 prosent eller minst kr 7 000 per år fra 1. mai. Det ble dessuten satt av 0,15 prosent til lokale forhandlinger per 1. oktober 2011. I tillegg kom midler som blir ledige ved lønnsendringer ved skifte av arbeidstakere (resirkulerte midler) på 0,1 prosentpoeng.

Tilleggene bidrar til årslønnsveksten fra 2010 til 2011 med 1,2 prosentpoeng.

I staten gir overhendet til 2011 på 2,3 prosent og tariff tilleggene i 2011 en lønnsvekst fra 2010 til 2011 på 3,5 prosent. I tillegg kommer bidraget fra lønns glidningen i 2011. Bidraget fra lønns glidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

Kommunesektoren/KS-området

Hovedoppgjøret i KS-området i 2010 gikk til mekling. Den 27. mai ble det brudd i meklingen og det ble iverksatt streik. Den 9. juni møttes partene til ny mekling og meklingsmannen la fra et forslag som partene anbefalte og som senere er godkjent av partene. Forslaget hadde følgende økonomiske hovedpunkter:

- Det ble gitt et generelt tillegg på 2,1 prosent eller minst kr 7 100,- fra 1. juli 2010. Tillegget ble gitt til alle ansatte på hovedtariffavtalens kapittel 4.
- Det ble gitt et generelt tillegg på kr 2 000 til ansatte i stillinger med krav om høyskoleutdanning, og et generelt tillegg på 1,15 prosent til undervisningsstillinger i hovedtariffavtalens kapittel 4C. Tilleggene ble gitt med virkning fra 10. juni.
- Det ble avsatt 1,1 prosent av lønnsmassen til lokale forhandlinger i henhold til hovedtariffavtalens kapittel 4, pkt. 4.A.1. Forhandlingene skulle føres samlet, og slik at 0,85 prosent av lønnsmidlene ble gitt med virkning fra 1. august 2010 og 0,25 prosent av lønnsmidlene med virkning fra 1. januar 2011.
- Minstelønnsatsene i kapittel 4 ble regulert med de generelle tilleggene. Enkelte minstelønnsatser ble ytterligere hevet, mest for de med 10 års ansiennitet og mer.
- Per 1. mai 2010 skal arbeidstakere med minimum 20 års lønnsansiennitet ikke ha lavere grunnlønn enn kr 311 200. Beløpet skal deretter reguleres med den prosentvise endringen pr 1.5 av folketrygdens grunnbeløp basert på foregående års G-regulering.

Partene i de lokale forhandlingene skulle gi kvinner en andel av den avsatte potten som var større enn det fordelingen av antall årsverk mellom kvinner og menn tilsa, se vedlegg 1 for nærmere omtale.

For stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse bidro tariff tilleggene i KS-oppjøret i 2010 til lønnsveksten fra 2009 til 2010 med 2,2 prosentpoeng.

For en del grupper i KS-området (kapittel 3 og 5) fastsettes lønnen gjennom lokale lønnsforhandlinger i den enkelte kommune og fylkeskommune uten noen sentral ramme. Virkningsdato for lønnstillegg er 1. mai med mindre annen dato avtales lokalt.

I *Oslo kommune* ble partene enige om et meklingsforslag som ga følgende tillegg:

- Et generelt tillegg på kr 6 000 til og med lønnstrinn 32. Fra lønnstrinn 33 til og med lønnstrinn 53 var tillegget på kr 8 500. For lønnstrinn over dette ble det gitt et generelt tillegg på 1,8 prosent. Disse tilleggene ble gitt med virkning fra 1. mai 2010.
- Det ble avsatt 0,3 prosent av lønsmassen på årsbasis til sentrale lønnsmessige tiltak med virkning fra 1. juni.
- Det ble avsatt en pott på 0,6 prosent av lønsmassen på årsbasis til lokale forhandlinger med virkning fra 1. august.

Fordelingen av midlene både i de lokale forhandlingene og i de sentrale justeringene, skulle ha en likelønnsprofil.

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2009 og 2010 og tariff tilleggene i 2010, er årslønnsveksten fra 2009 til 2010 for hele kommunesektoren, inkl. undervisningssektoren, Oslo kommune og diverse bedriftsmedlemmer, beregnet til 3,7 prosent.

I mellomoppjøret i KS-området i 2011 ble gitt et generelt tillegg på 1,72 prosent eller minst kr 7 000 per år fra 1. mai til ansatte i stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse (kapittel 4 i hovedtariffavtalen). Minstelønnsatsene ble hevet tilsvarende. Per 1. mai 2011 skulle arbeidstakere med minimum 20 års lønnsansiennitet ikke ha lavere grunnlønn enn kr 323 000, en økning på kr 11 800. Som en del av lønnsoppjøret i 2010, ble det avsatt 0,25 prosent til lokale forhandlinger per 1. januar 2011.

For stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse bidro tariff tilleggene i KS-oppjøret i 2011 til lønnsveksten fra 2010 til 2011 med 1,3 prosentpoeng.

For ansatte med hovedsakelig sentral lønnsdannelse (kap 4) i KS-området gir overhenget til 2011 på 2,5 prosent, avsatte midler til lokale forhandlinger per 1.1.2011 og tariff tilleggene i 2011 en lønnsvekst fra 2010 til 2011 på 4,1 prosent. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 for kommuneansatte i alt vises i tabell 1.3. Bidraget i 2010 var 0,2 prosentpoeng lavere for ansatte med hovedsakelig sentral lønnsdannelse enn det tabell 1.3 viser. Gjennomsnittlig bidrag i årene i årene 2008 til 2010 var 0,4 prosentpoeng lavere.

I *Oslo kommune* ble partene etter mekling enige om et lønnstillegg fra 1. mai på 3,35 prosent eller minimum kr 12 700 per år.

Undervisningspersonell

Tilleggene ved lønnsoppgjøret i KS-området i både i 2009 og 2010 gjelder også for ansatte i undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse (kap 4).

For undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse bidro tariff tilleggene i KS-oppgjøret i 2010 til lønnsveksten fra 2009 til 2010 med 2,4 prosentpoeng.

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2009 og 2010 og tariff tilleggene i 2010, er årslønnsveksten fra 2009 til 2010 for undervisningsstillinger i hele kommunesektoren beregnet til 3,6 prosent.

For undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse bidro tariff tilleggene i KS-oppgjøret i 2011 til lønnsveksten fra 2010 til 2011 med 1,2 prosentpoeng.

Overhenget til 2011 for undervisningspersonell i KS-området med i hovedsak sentral lønnsdannelse er beregnet til 2,6 prosent. Medregnet avsatte midler fra 1.1.2001 og tariff tilleggene i 2011, gir dette en lønnsvekst fra 2010 til 2011 på om lag 4 prosent. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3. Bidraget er lavere for ansatte med hovedsakelige sentral lønnsdannelse. Bidraget i 2010 var 0,1 prosentpoeng.⁶

1.2.7 Lønnsutviklingen i Spekter-området

I tråd med forhandlingsmodellen i Spekter forhandles det først på nasjonalt nivå (A-nivå) om overenskomstens generelle del mellom Spekter og den enkelte hovedorganisasjon. Denne delen er felles for alle virksomheter innenfor et overenskomstområde og forplikter arbeidsgiver og den aktuelle hovedorganisasjonens medlemmer. Deretter forhandles overenskomstens spesielle del (B-delen) mellom den enkelte virksomhet og hovedorganisasjonenes forbund eller forhandlingsgrupper. Det kan avtales avvikende ordninger.

For Spekter-Helse er det for LO, YS, noen av Unios forbund og Den norske legeförening de siste årene avtalt et nasjonalt nivå II (A2) der det forhandles mellom Spekter-Helse og de enkelte foreninger/forbund i hovedorganisasjonene om særskilte lønns- og arbeidsvilkår for den enkelte forenings medlemmer.

I hovedoppgjøret i 2010 ble det på A-nivå mellom Spekter og LO Stat og mellom Spekter og YS Spekter enighet om et generelt tillegg fra 1. april 2010 på kr 1 950 per år. Det ble videre gitt en lav- og likelønnsrett på kr 0,50 per time per ansatt fra 1. juli. Partene kunne i de lokale forhandlingene avsette ytterligere midler til potten. For LO Stat og YS Spekter bidro de avtalte tilleggene på A-nivå med om lag 0,4 prosentpoeng til lønnsveksten fra 2009 til 2010.

Det ble videre ført forhandlinger i de enkelte virksomheter (B-nivå) om ytterligere lønnstillegg. I disse forhandlingene ble det gitt noe varierende tillegg. I gjennomsnitt bidro

---

⁶ Bidraget fra lønnsglidningen i 2010 korrigert for strukturendringer, er drøftet i rapport fra det tekniske beregnings- og statistikkutvalg (TBSK) for kommunesektoren.

lokale tillegg avtalt på den enkelte virksomhet med om lag 1¼ prosentpoeng til lønnsveksten fra 2009 til 2010.

For akademikergruppene i Spekter (ekskl. Legeforeningen) gis det ikke sentrale generelle tillegg. Lønnstilleggene for disse gruppene avtales lokalt.

På grunnlag av lønnsstatistikk for 2009 og 2010 og de avtalte tilleggene gitt i forhandlingene i de ulike virksomhetene i 2010, er årslønnsveksten fra 2009 til 2010 i Spekter-området ekskl. helseforetakene beregnet til 3,5 prosent.

I mellomoppgjøret i 2011 ble det på A-nivå mellom Spekter og LO Stat og mellom Spekter og YS Spekter enighet om et generelt tillegg fra 1. april 2011 på kr 3 900 per år. Det ble gitt et ytterligere tillegg på kr 1 950 per år til arbeidstakere (unntatt lærlinger og unge arbeidstakere) med årslønn på kr 340 715 eller lavere. For helseforetakene ble det avtalt at lønnstillegg skulle avtales i de videre forhandlinger.

For LO Stat og YS Spekter bidro de avtalte tilleggene på A-nivå med om lag ¾ prosentpoeng til lønnsveksten fra 2010 til 2011(ekskl. helseforetakene).

Det ble videre ført forhandlinger i de enkelte virksomheter (B-nivå) om ytterligere lønnstillegg. I disse forhandlingene ble det gitt noe varierende tillegg.

I *Spekter-bedrifter eksklusive helseforetakene* gir overhenget til 2011 på 0,9 prosent og de avtalte tilleggene i 2011 på A-nivå en lønnsvekst på om lag 1,7 prosent fra 2010 til 2011. I tillegg kommer lønnstillegg avtalt på den enkelte virksomhet (B-nivå) som i gjennomsnitt anslås til om lag 2 prosentpoeng og lønnsglidningen. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

Meklingen i 2010-oppgjøret i *helseforetakene* mellom Unio og Spekter i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A 2) førte ikke fram. Etter en kortvarig streik møttes partene til ny mekling og de godtok et forslag fra meklingsmannen, og streiken ble avsluttet.

Meklingsforslaget ga følgende generelle tillegg per år fra 1. august 2010:

- Sykepleiere, fysioterapeuter, ergoterapeuter og førskolelærere fikk kr 11 000
- Spesialsykepleiere, jordmødre, pedagoger med spesialkompetanse, spesialfysioterapeuter og spesialergoterapeuter fikk kr 14 000
- Ledere som omfattes av overenskomsten fikk kr 16 000
- Andre stillinger fikk kr 11 000

Minstelønnsatsene ble hevet tilsvarende det generelle tillegget, men det ble gitt kr 2 000 ekstra på 10-årstrinnet.

I hovedoppgjøret i 2010 ble det enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A 2) mellom Spekter og forbundene i LO i oppgjøret for helseforetakene. Det ble gitt et generelt tillegg på kr 11 000 per år. Arbeidstakere med høyskoleutdanning med spesialkompetanse fikk et tillegg på kr 14 000 og ledere som leder virksomheter hvor flertallet av arbeidstakerne har høyskoleutdanning, fikk et tillegg på kr 16 000. Tilleggene ble gitt fra 1. oktober 2010. Minstelønnsatsene blir hevet tilsvarende det generelle tillegget. I tillegg ble det gitt kr 2 000 ekstra på 10-årstrinnet. YS-forbundene brøt forhandlingene og oppgjøret gikk til mekling. Mekling ble gjennomført uten resultat. YS-forbundene iverksatte streik fra 29. juni. Regjeringen besluttet 13. juli å foreslå tvungen lønnsnemnd og streiken ble avsluttet.

Ved kjennelse av 21. oktober 2010 fra Rikslønnsnemnda ble YS-forbundene gitt de samme tilleggene som LO-forbundene. Spekter og YS kom til enighet etter mekling for forbund uten sentral overenskomstdel (A 2).

I oppgjøret mellom Spekter-Helse og Den norske legeforening kom partene til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A 2). Turnusleger fikk et tillegg på kr 11 500 per år og leger i spesialisering fikk tillegg fra kr 13 000 til kr 16 000. Tilleggene til overleger ble fastsatt i lokale forhandlinger på de enkelte helseforetak.

For helseforetakene presenterer utvalget beregninger av årslønnsveksten fra 2006 til 2010 både etter SSBs lønnsstatistikk (strukturstatistikk) og Spekters lønnsmateriale for helseforetakene. Beregningene på grunnlag av lønnsstatistikken for helseforetakene har SSB utført på oppdrag fra Beregningsutvalget. Forskjellen i lønnsvekst mellom Spekter og SSB i de enkelte år skyldes i hovedsak ulik periodisering av lønnsveksten. F. eks. må lønnsveksten i SSBs lønnsstatistikk per 1. oktober 2010 ses på bakgrunn av at en del av lønnstilleggene i helseforetakene i 2010 ikke er kommet med, mens derimot lønnstillegg høsten 2009 først kom med per 1. oktober 2010. Spekter har innhentet lønnsstatistikk for helseforetakene etter tellingstidspunktet 1. oktober både i 2009 og 2010 slik at de nevnte lønnstilleggene er blitt registrert. For 2010 har Spekter beregnet lønnsveksten til 3,7 prosent og SSB til 3,1 prosent. Sett over perioden 2006 til 2010 er samlet lønnsvekst om lag den samme i Spekters og i SSBs beregning.

SSB har også publisert en beregning av gjennomsnittlig årslønnsvekst for ansatte i helseforetakene basert på lønnsstatistikken (strukturstatistikken) og informasjon fra den kvartalsvise lønnsindeksen som viser lønnsutviklingen over året. Beregningen viser en vekst fra 2009 til 2010 på 3,0 prosent. Lønnsstatistikken og den kvartalsvise lønnsindeksen operer med utbetalt/avtalt lønn og ikke påløpt. Det kan føre til at lønnsøkning/tariff tillegg i den kvartalsvise lønnsindeksen blir registrert med et senere virkningstidspunkt enn det faktiske som er det som legges inn i beregningene for tariffområder. F. eks. er virkningene av oppgjøret for Akademikernes medlemsgrupper i helseforetakene i 2010 først registrert i kvartalsindeksen da det ble utbetalt høsten 2010 som er senere enn faktisk virkningstidspunkt.

Utvalget vil framover arbeide med å komme fram til et omforent opplegg for beregning av lønnsveksten i helseforetakene.

I mellomoppgjøret i 2011 for *helseforetakene* kom Spekter og forbundene i LO og YS til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2) om et generelt tillegg fra 1. juni 2011 på 2,4 prosent, og at minstelønnsattsene heves tilsvarende fra 1. juni. Det gjennomføres ikke lokale forhandlinger på B-nivå i 2011.

For helseforetakene er Spekter og forbundene i Unio med sentral forbundsvis avtaledel (Norsk Sykepleierforbund, Norsk Fysioterapeutforbund, Norsk Ergoterapeutforbund og Utdanningsforbundet) kommet til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2). Det ble gitt et generelt tillegg på 2,4 prosent fra 1. mai 2011. Minstelønnsatser ble også hevet tilsvarende fra 1. mai. Det ble også gjennomført lokale forhandlinger på B-nivå med lønnsregulering med virkning fra 1. mai

I oppgjøret mellom Spekter Helse og Den norske legeforening kom partene til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A 2) for helseforetakene. I helseforetakene fikk

turnusleger et tillegg på kr 16 000 per år og leger i spesialisering et tillegg fra kr 20 000 til kr 21 000. Tilleggene ble gitt med virkning fra 1. januar 2011. Overlegene i helseforetakene fikk et generelt kronetillegg fra 1. januar 2011 som utgjør 4 prosent av overlegenes lønnsmasse på det enkelte sykehus. Det gjennomføres ikke lokale forhandlinger på B-nivå for medlemmer av Den norske legeförening. For øvrige forbund i Akademikerne er det gjennomført lokale forhandlinger.

I helseforetakene gir overhenget til 2011 på 1,7 prosent og de sentralt avtalte tilleggene for 2011 en lønnsvekst fra 2010 til 2011 på 3½ prosent. I tillegg kommer bidrag fra tillegg ved lokale forhandlinger som anslås til ½ prosentpoeng og lønnsglidningen. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

1.3 Lønnsoverhenget

Lønnsoverhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved utløpet av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor lønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis nye lønnstillegg eller foregår strukturendringer i det andre året.

Gjennomsnittlig overheng til 2011 anslås til 1,9 prosent for ansatte i virksomheter som er medlemmer av arbeidsgiverorganisasjoner og for ansatte i offentlig forvaltning inklusive helseforetakene. Dette er 0,7 prosentpoeng høyere enn til 2010. Gjennomsnittlig overheng i årene 2008 til 2010 var på 1,8 prosent. For områdene i tabell 1.7 varierer overhenget til 2011 fra 0,9 prosent for ansatte i Spekter-bedrifter utenom helseforetakene til 2,4 prosent for ansatte i kommunene. For industriarbeidere i NHO-bedrifter var overhenget 1,2 prosent.

I tillegg til lønnsöverhenget til 2011 vil lønnsveksten fra 2010 til 2011 i enkelte områder bli påvirket enten av allerede avtale tariff tillegg for 2011 eller av garantiordninger og satsreguleringsbestemmelser.

Garantiordninger og satsreguleringsbestemmelser sikrer områder en (automatisk) lønnsvekst, gjerne i forhold til en fastlagt referansegruppes lønn. For 2011 er nye ordninger kommet til, blant annet for regulering av minstelønnsatser i LO - NHO- området.

Virkinger av alle avtalte tillegg inklusive slike ordninger, defineres som tariff tillegg når de er kjent. En del av disse tilleggene vil ikke være klare før endelig statistikk foreligger. Utvalget vil komme tilbake med mer presist tallmateriale når man har endelig statistikk.

Prinsipielt står allerede avtalte lønnstillegg for neste år i en noe annen stilling enn det ovennevnte. Ved å avtale lønnstillegg i et tariffoppgjør for neste år, legger en føringer for årslønnsveksten året etter. På denne bakgrunn bør beregninger av lønnsöverheng til et år suppleres med opplysninger om eventuelle allerede avtalte tillegg for det samme året. I KS-området ble det under oppgjøret i 2010 enighet om å avsette 0,25 prosent av lønnsmassen til lokale forhandlinger i henhold til hovedtariffavtalens kapittel 4, pkt. 4.A.1 med virkningsdato 1.1.2011.

Tabell 1.7 Lønnsoverhenget fra året før i prosent. 2006-2011.

Område/gruppe:	2006	2007	2008	2009	2010	2011
NHO-bedrifter i industrien i alt:	1,3	1,6	2,2	1,9	1,4	1,5
- Industriarbeidere	1,0	1,4	1,8	1,8	1,0	1,2
- Industriefunksjonærer	1,6	2,0	2,5	2,0 ¹	1,7	1,9
HSH-bedrifter i varehandel	1,1	1,2	1,6	0,9	0,7	1,2
Finanstjenester ²	1,1	1,4	1,3	2,0	1,0	1,2
Staten	0,7	2,9	1,4	3,4	0,9 ⁴	2,3
Kommunene i alt ³ :	0,4	1,6	1,4	2,4	1,1	2,4
- Undervisningspersonale	0,3	1,1	1,2	2,2	1,0	2,4
Ansatte i Spekter-bedrifter:						
- Helseforetakene	0,9	1,7	1,4	3,6	2,0	1,7 ⁵
- Øvrige bedrifter	1,1	1,5	1,3	1,6	0,9	0,9
Veid gjennomsnitt ⁶	1,1	2,0	2,0	2,3	1,2	1,9

¹ Overhenget til 2009 ble endret fra 2,5 til 2,0 prosent som følge av ny næringsstandard, se avsnitt 1.2.3 i NOU 2010:4.

² Forretnings- og sparebanker og forsikring under ett som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring.

³ Inkl. undervisningspersonell.

⁴ Omlagging av beregningsmetode drar opp overhenget til 2010 med 0,3 prosentpoeng i forhold til tidligere beregning, jf. tabell 1.7 i NOU 2010:4.

⁵ Overhenget til 2011 er beregnet til 2,2 prosent av SSB.

⁶ Overhenget er et gjennomsnitt for flere grupper enn de som er med i tabell 1.7. For 2010 og 2011 er beregningen for ansatte i virksomheter som er medlemmer av arbeidsgiverorganisasjoner og for ansatte i offentlig forvaltning inklusive helseforetakene.

Kilde: Beregningsutvalget.

1.4 Noen hovedtrekk ved lønnsutviklingen i 2011 i enkelte forhandlingsområder

For *industriarbeidere i NHO-bedrifter* gir lønnsøverhenget til 2011 på 1,2 prosent og tilleggene i det sentrale tariffoppgjøret i 2011 en lønnsvekst på vel 2 prosent fra 2010 til 2011. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

For *HSH-bedrifter i varehandel* gir overhenget til 2011 på 1,2 prosent, de avtalte tariff tilleggene i 2011 (0,8 prosent) og tillegget på garantiordningen (0,3 prosent) en lønnsvekst på 2,3 prosent fra 2010 til 2011. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

I *staten* gir overhenget til 2011 på 2,3 prosent og tariff tilleggene i 2011 en lønnsvekst fra 2010 til 2011 på 3,5 prosent. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

For ansatte med hovedsakelig sentral lønnsdannelse (kap 4) i *KS-området* gir overhenget til 2011 på 2,5 prosent, avsatte midler til lokale forhandlinger per 1.1.2011 og tariff tilleggene i

2011, en lønnsvekst fra 2010 til 2011 på 4,1 prosent. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 for kommuneansatte i alt vises i tabell 1.3. Bidraget i 2010 var 0,2 prosentpoeng lavere for ansatte med hovedsakelig sentral lønnsdannelse enn det tabell 1.3 viser. Gjennomsnittlig bidrag i årene i årene 2008 til 2010 var 0,4 prosentpoeng lavere.

I *Spekter-bedrifter eksklusive helseforetakene* gir overhenget til 2011 på 0,9 prosent og de avtalte tilleggene i 2011 på A-nivå en lønnsvekst på om lag $1\frac{3}{4}$ prosent fra 2010 til 2011. I tillegg kommer lønnstillegg avtalt på den enkelte virksomhet (B-nivå) som anslås i gjennomsnitt til om lag 2 prosentpoeng. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

I *helseforetakene* gir overhenget til 2011 på 1,7 prosent og de sentralt avtalte tilleggene for 2011 en lønnsvekst fra 2010 til 2011 på $3\frac{1}{2}$ prosent. I tillegg kommer bidrag fra tillegg ved lokale forhandlinger som anslås til $\frac{1}{2}$ prosentpoeng. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

For ansatte i *forretnings- og sparebanker og forsikringsvirksomhet*, som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring, gir overhenget til 2011 på 1,2 prosent og de avtalte tariff tilleggene i 2011 en lønnsvekst på om lag $2\frac{1}{4}$ prosent fra 2010 til 2011. I tillegg kommer bidraget fra lønnsglidningen i 2011. Bidraget fra lønnsglidningen til årslønnsveksten i årene 2006 til 2010 vises i tabell 1.3.

1.5 Lønnsutviklingen for ledere

1.5.1 Lønnsutviklingen eksklusive opsjons- og naturalytelser for ledere i enkelte næringer

I dette avsnittet presenteres lønnsveksten fra 2009 til 2010 for ledere i en del næringer basert på samme lønnsbegrep som i tabell 1.1, dvs. avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus. Tallene er basert på SSBs ordinære lønnsstatistikk. Lønnsveksten er regnet som endring i månedslønn fra september/oktober det ene året til samme tidspunktet året etter.

Det presenteres tall for to grupper av ledere i næringsvirksomhet:

- Gruppen med yrkeskode 1210, ”administrerende direktører” i store og mellomstore foretak, dvs. foretak med 10 eller flere ansatte. Gruppen kan omfatte flere personer med lederfunksjoner i hvert foretak.
- Gruppen med yrkeskode 1300, ”ledere av små foretak”, dvs. foretak med færre enn 10 ansatte.

Totalt omfattet utvalget til lønnsstatistikken i 2010 om lag 26 400 heltidsansatte personer innen disse to ledergruppene.

Tabell 1.8 viser at lønnsveksten fra september/oktober 2009 til september/oktober 2010 for administrerende direktører varierte ganske mye mellom næringene som er med i tabellen, fra minus 4,7 prosent i forretningsmessig tjenesyting til 10,8 prosent i varehandel. For

administrerende direktører i industrien var lønnsveksten 0,3 prosent, og i finanstjenester 9,3 prosent. Økte bonusutbetalinger fra 2009 til 2010 for administrerende direktører i finanstjenester trakk gjennomsnittslønnen opp. Uten bonus var lønnsveksten 1,5 prosent. For ledere av små foretak var lønnsveksten i 2010 høy i finanstjenester, mens veksten varierte mellom +1,5 og 6,4 prosent i de andre næringene i tabell 1.8. Gjennomsnittslønnen for administrerende direktører under ett steg med 4,9 prosent fra september/oktober 2009 til samme tidspunkt i 2010, mot et fall på 1,1 prosent året før.

I foretningmessig tjenesteyting, industri, bygg og anlegg, samferdsel og hotell- og restaurantvirksomhet var lønnsveksten for administrerende direktører fra september/oktober 2009 til samme tidspunkt i 2010 lavere enn for lønnstakerne ellers i disse næringene. I de andre næringene i tabell 1.8 var det omvendt.

Tabell 1.8 Gjennomsnittslønn¹ per september/oktober 2010 for administrerende direktører² og ledere³ av små foretak i enkelte næringer. Eksklusive opsjons- og naturallytelser. Lønnsvekst fra året før i prosent.

	Administrerende direktører			Ledere av små foretak		
	Lønnsvekst	Lønnsnivå	Antall i utvalget 2010	Lønnsvekst	Lønnsnivå	Antall i utvalget 2010
Industri	0,3	932 400	1 171	6,1	561 600	675
Bygg og anlegg	0,8	734 400	646	6,4	560 400	1 115
Varehandel	10,8	727 200	2 983	3,2	462 000	7 401
Samferdsel	0,5	878 400	532	0,7	537 600	325
Hotell- og restaurantvirksomhet	1,9	516 000	590	-1,5	405 600	531
IKT	4,9	1 030 800	935	2,1	698 400	200
Finanstjenester	9,3	1 400 000	702	15,1	942 000	302
Forretningsmessig tjenesteyting	-4,7	798 000	337	1,8	555 600	346
Alle næringer	4,9	820 800	11 868	3,1	517 200	14 509

¹ Månedslønn ekskl. overtid*12. Lønnsbegrepet omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus.

² Administrerende direktører i foretak med 10 eller flere ansatte.

³ Ledere av små foretak med færre enn 10 ansatte.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, lønnsstatistikken.

1.5.2 Lønnsutviklingen for ledere inklusive opsjons- og naturallytelser

Utvalget kommer tilbake til 2010-tall for ledere basert på lønnsstatistikken inkludert opsjons- og naturallytelser fra LTO-registeret i febuarrapporten 2012.

1.5.3 Lønnsutviklingen for toppledere i næringsvirksomhet basert på LTO-registeret

Utvalget kommer tilbake til 2010-tall i febuarrapporten 2012.

1.5.4 Lønnsutviklingen for toppledere i offentlig sektor

Utvalget presenterer i dette avsnittet tall for lønnsutviklingen for toppledere i offentlig sektor fra 1. oktober/1. desember 2007 til samme tidspunkt i 2010. Følgende grupper inngår i denne statistikken:

- *Øverste administrative leder* (rådmenn) i kommuner og fylkeskommuner
- *Øverste leder* i forvaltningen, etater, direktorater og finansieringsinstitusjoner i staten.
- *Administrerende direktør* i de regionale helseforetakene herunder også de forskjellige helseforetakene.

Utplukket av ledere er basert på SSBs ordinære lønnsstatistikk. Lønnsbegrepet har samme innhold som ellers i kapittel 1, dvs. fast avtalt lønn (grunnlønn/regulativlønn) og faste og variable tillegg. I staten omfatter utplukket både toppledere som er lønnet etter lederlønnssystemet⁷ i staten og toppledere av etater som er lønnet etter lønnsregulativet i hovedtariffavtalen i staten.

Tabell 1.9 Gjennomsnittslønn¹ per oktober/desember for toppledere i offentlig sektor. Alle ledere. Lønnsvekst fra året før i prosent.

	Antall	Gjennomsnittlig	Lønnsvekst		
	2010	2010	2008	2009	2010
Kommuner og fylkeskommuner	391	745 800	7,7	6,3	5,4
Staten	245	973 200	6,7	8,4	3,7
- Toppledere på lederlønnssystemet ²	136	1 056 000	8,6	9,4	3,7
- Toppledere ³ lønnet etter lønnsregulativet i hovedtariffavtalen	110	871 500	4,7	6,2	3,6
Offentlige toppledere i alt ⁴	662	854 900	6,8	6,6	4,6

¹ Omfatter grunnlønn, faste og variable tillegg. Gjennomsnittlig årslønn er definert som månedslønn per oktober/desember*12.

² Dersom det er flere ledere lønnet etter lederlønnssystemet på ulike nivåer innen samme enhet, er bare topplederen tatt med.

³ Den høyeste lønte i hvert foretak

⁴ Inkluderer administrerende direktører i helseforetakene

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Lønnsveksten for toppledere i offentlig sektor var i gjennomsnitt 4,6 prosent fra oktober/desember 2009 til oktober/desember 2010, mot 6,6 prosent året før. For toppledere i kommuner og fylkeskommuner var lønnsveksten fra desember 2009 til desember 2010 5,4

⁷ Staten inngår individuelle lederlønnskontrakter med alle ledere tilknyttet lederlønnssystemet. Stillingens ansvar, omfang og kompleksitet avgjør om den innplasseres. Systemet består av to elementer; basislønn/grunnlønn og et individuelt tillegg. Det er ca. 300 toppledere som er tilknyttet systemet, blant annet departementsråder og ekspedisjonssjefer i departementene samt toppledere i større etater og institusjoner, fylkesmenn og politimestere.

prosent, mot 6,3 prosent året før. I staten var veksten fra oktober 2009 til oktober 2010 3,7 prosent, mot 8,4 prosent året før. Gjennomsnittlig lønnsvekst for toppledere i offentlig sektor omfatter også administrerende direktører i helseforetakene. Lønnsnivået for denne gruppen i helseforetakene var per oktober 2010 1,3 mill. kroner, og lønnsveksten for alle var i gjennomsnitt 3,4 prosent fra oktober 2009 til oktober 2010, mot 6,7 prosent året før.

Gjennomsnittlig lønnsvekst for toppledere fra oktober/desember 2009 til samme tidspunkt i 2010 var med unntak for kommuner og fylkeskommuner lavere enn for lønnstakere ellers i offentlig sektor. Fra oktober/desember 2008 til samme tidspunkt i 2009 var lønnsveksten høyere for topplederne i alle områder.

Per desember 2010 var gjennomsnittslønnen for toppledere i kommuner og fylkeskommuner om lag 746 000 kroner. I staten tjente topplederne i gjennomsnitt om lag 973 000 kroner per oktober 2010. Lønnen var en del høyere for toppledere på lederlønnssystemet enn for toppledere lønnet etter lønnsregulativet i hovedtariffavtalen.

1.6 Lønnsutviklingen for kvinner og menn

Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn avspeiler bl.a. forskjeller i utdanning, stillingsplassering og sektor/bransjetilknytning. Ulike konkurranseforhold sektorer og bransjer imellom kan også bidra til å forklare en del av forskjellene i lønn. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn kan også avspeile ulike former for lønnsdiskriminering.

Fra og med 2009 ble det tatt i bruk ny næringsklassifisering av Statistisk sentralbyrå jf. boks 1.2. SSB har også publisert lønnstall etter ny næringsklassifisering for 2008. Dette har for en del områder medført endring i tidligere publiserte tall for 2008. Omleggingen har påvirket det relative lønnsnivået mellom kvinner og menn. Dette gjelder både etter næring, alder, utdanning og totalnivå. Det er derfor i de fleste tabellene presentert tall for 2008 både etter ny og gammel næringsklassifisering.

Lønnsforskjeller etter forhandlingsområder

Tabell 1.10 viser lønnsutviklingen per årsverk for kvinner og menn i en del forhandlingsområder. Tabellen tar utgangspunkt i TBUs årslønnsbegrep, jf. boks 1.1. Tabellen viser gjennomsnittlig årslønn for kvinner i forhold til gjennomsnittlig årslønn for menn i perioden 2001-2010. Det oppgis også gjennomsnittlig årslønn for kvinner og menn i 2010.

Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn ble i følge lønnsstatistikken og utvalgets beregninger redusert fra 2009 til 2010 i nesten alle forhandlingsområdene og spesielt for ansatte i Spekter-området eksklusive helseforetakene og ansatte i HSH-bedrifter i varehandelen. Endringene er allikevel ikke større enn det en vanligvis ser fra det ene året til det andre. Likelønntiltakene i lønnsoppjøret i 2010 kan ha hatt en effekt.

I den siste 10-årsperioden har det vært flere brudd i seriene for de ulike forhandlingsområdene. Tatt hensyn til disse bruddene har det over en tiårsperiode (2001-2010) vært tilnærming eller stabilitet i kvinner og menns lønn for de fleste forhandlingsområdene med unntak av i finanstjenester.

I hovedgruppene i tabell 1.10 er det forholdsvis store variasjoner i størrelsen på lønnsforskjellene mellom kvinner og menn. Imidlertid er disse gruppene ikke

sammenliknbare med hensyn til sammensetning. Blant industriarbeidere er stillingsstrukturen relativt enhetlig, mens den er mer sammensatt blant annet i finanstjenester og i helseforetakene der en også finner de største lønnsforskjellene mellom kvinner og menn.

Tabell 1.10 Gjennomsnittlig årslønn¹ for kvinner i forhold til gjennomsnittlig årslønn for menn i noen store forhandlingsområder. Per årsverk

											Årslønn	Årslønn	Kvinne-
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Menn	Kvinner	andel ²
Industriarbeidere i NHO-bedrifter	89,0	90,1	89,1	89,3	89,1	89,5	88,3	88,5	88,3 ³	88,4	389 000	344 000	19
Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter	78,3	76,8	77,1	77,3	77,1	77,6	77,7	78,2	78,9 ³	79,4	616 300	489 300	29
HSH-bedrifter i varehandel ^{4,10}	86,2	86,4	88,1	87,6	87,5	87,4	87,8	85,6 ³	85,3 ³	85,9	421 758	362 252	42
Ansatte i hotell og restaurant i NHO-bedrifter	93,3	92,3	93,0	93,7	94,6	94,3	94,8	94,4	94,1 ³	94,4	310 700	293 200	60
Finanstjenester ^{4,5}	76,2	76,0	75,6	75,9	75,2	74,1	74,1	72,1 ³	73,1 ³	73,4	638 100	468 400	49
Statsansatte ^{4,8,11}	89,1	89,0	88,9	89,8	89,9	90,9	91,4	91,5	90,9	91,2	480 200	438 000	44
Ansatte i kommunene ^{6,9}	86,9	90,6	90,8	90,0	89,9	90,9	90,4	91,3	91,4	91,8	434 200	398 400	74
Herav undervisningspersonell ^{7,9}	94,2	95,0	95,5	96,2	97,0	96,4	96,6	96,7	96,8	96,9	465 700	451 300	65
Statlige eide helseforetak i Spekter-området ¹²	76,7	78,6	76,0	76,1	78,2	78,2	79,5	80,8	81,7	81,5	525 600	428 400	78
Spekter-området ekskl. statlige eide helseforetak	-	-	90,5	92,8	93,1	94,1	94,3	93,6	94,2	95,1	436 300	414 900	38

¹ Årslønn eksklusive overtidstillegg, men inklusive andre tillegg.

² Andel heltidsansatte kvinner/årsverk kvinner innenfor det enkelte område

³ Tallene er beregnet etter ny næringsstandard. Sammenlignet med tidligere år vil det være et brudd i tidsserien.

⁴ Gjelder heltidsansatte.

⁵ Omfatter heltidsansatte i bank og forsikring, (Norges Bank er ikke inkludert). Statistikken omfatter noe mer enn tariffområdet for bank og forsikring.

⁶ Sykehusene ble skilt ut fra kommunene/fylkeskommunene fra og med 2002

⁷ Undervisningspersonale i skoleverket ble overført fra statlig tariffområde til kommunalt/fylkeskommunalt tariffområde fra og med 1. mai 2004. Oslo kommune er inkludert fra og med 2006.

⁸ Månedslønn per oktober*12 fra og med 2007.

⁹ Månedslønn per 1. desember *12 fra og med 2008.

¹⁰ Tallet for ansatte i HSH-bedrifter fra og med 2008 er ikke sammenliknbart med tallene for foregående år. Lønnsstatistikken for HSH-bedrifter er lagt om ved at populasjonen er utvidet med nye ledergrupper fom 2008. Disse gruppene har en klar overvekt av menn. Inkludering av disse gruppene medfører et nivåskift i tabellen, dvs. at kvinners lønn som andel av menns lønn blir lavere som følge av denne omleggingen.

¹¹ Kvinners andel av menns lønn er fra og med 2009 påvirket av ny beregningsmetode. Tallet for 2010 er påvirket av ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten.

¹² Månedslønn per 1.oktober*12 (heltidsekvivalenter) Kilde: SSBs lønnsstatistikk.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Lønnsforskjellen mellom alle sysselsatte kvinner og menn

Når en veier alle grupper sammen, får en et samletall som uttrykker de totale lønnsforskjellene mellom heltidsansatte kvinner og menn i Norge (se tabell 1.11).

Fra 2009 til 2010 har lønnsforskjellene mellom heltidsansatte kvinner og menn blitt redusert med 0,5 prosentpoeng. De heltidsansatte kvinnene tjente i gjennomsnitt 87,2 prosent av menns lønn i 2010 mot 86,7 prosent i 2009. Også når deltid inkluderes, har lønnsforskjellene blitt redusert fra 2009 til 2010 (tabell 1.12). Lønnsnivået for kvinner beregnet i heltidsekvivalenter utgjorde i gjennomsnitt 85,0 prosent av nivået for menn i 2010 mot 84,7 prosent i 2009.

Lønnsforskjeller etter næring

Tabell 1.11 viser heltidsansatte kvinners lønn som andel av menns fordelt etter næring. Det er her tatt utgangspunkt i SSBs næringsklassifisering og offisielle månedslønnsstatistikk (per september/oktober/desember). I boks 1.4 forklares forskjellene i datagrunnlaget mellom tabell 1.10 og 1.11.

Gjennom den siste tiårsperioden har det vært en tilnærming for de fleste næringer med unntak av ansatte i finanstjenester.

For utviklingen av lønnsforskjeller mellom kvinner og menn fordelt etter næring (2001-2010) og hvor deltid er inkludert, vises det til tabell 2.3 i vedlegg 2.

Tabell 1.11 Kvinners gjennomsnittslønn per dato¹ i forhold til menns gjennomsnittslønn etter næring. Heltidsansatte.

												Månedslønn per dato ¹ *12		Andel heltidsansatte kvinner ⁴
												Menn	Kvinner	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008 ³	2009 ³	2010 ³	2010 ³	2010 ³	2010 ³
Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	81,3	86,6	88,8	87,0	87,7	89,1	90,9	89,6	89,7	91,0	90,8	704 400	639 600	20
Industri	88,2	88,2	87,8	88,5	89,6	89,9	89,0	90,4	88,5	89,0	89,6	451 200	404 400	20
Kraftforsyning	89,5	90,8	88,7	89,1	91,5	90,4	91,2	90,5	92,0	91,2	92,6	536 400	496 800	18
Bygge- og anleggsvirksomhet	94,7	93,8	96,3	97,4	98,1	99,4	98,2	99,8	99,1	98,8	101,4	418 800	424 800	7
Varehandel i alt	82,8	83,6	84,5	85,1	84,2	84,4	83,1	85,0	84,0	84,1	84,8	442 800	375 600	37
Samferdsel	86,6	88,1	88,1	89,0	90,0	89,8	89,6	89,4	89,4	89,5	89,3	450 000	402 000	22
Hotell- og restaurantvirksomhet	88,8	89,5	88,2	89,9	89,1	89,7	89,3	90,5	91,3	92,5	90,8	364 800	331 200	50
Informasjon og kommunikasjon									82,9	83,3	83,8	591 600	495 600	30
Finanstjenester i alt	73,1	73,4	72,9	73,3	71,9	69,5	68,6	66,2	65,3	69,1	69,0	708 000	488 400	47
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting									76,9	78,2	78,4	612 000	480 000	35

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008 ³	2009 ³	2010 ³	Månedslønn per dato ¹ *12		Andel heltidsansatte kvinner ⁴
												Menn	Kvinner	2010 ³
Eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting	77,5	78,1	78,6	79,6	80,0	80,8	80,9	81,8	-	-	-	-	-	-
Forretningsmessig tjenesteyting									90,6	89,9	90,1	412 800	372 000	39
Omsetning og drift av fast eiendom									81,8	82,7	81,9	558 000	457 200	37
Privat undervisning	84,4	86,5	87,9	87,9	88,2	88,0	87,2	86,9	87,4	88,5	89,5	466 800	417 600	51
Private helse- og sosialtjenester	87,4	85,3	85,2	84,0	84,2	83,8	83,5	84,5	83,4	84,1	84,8	435 600	369 600	70
Sosiale og personlige tjenester	87,1	86,4	87,3	87,2	88,5	88,0	86,4	87,7	-	-	-	-	-	-
Personlige tjenester									79,2	78,6	76,9	483 600	372 000	55
Ansatte i staten	89,0	89,2	88,7	90,3	90,8	90,7	91,2	91,3	91,3	90,6	91,3	483 600	441 600	44
Kommune og fylkeskommune	91,7	92,4	92,8	92,3	91,9	92,6	92,2	92,1	92,9 ²	92,9	93,2	444 000	414 000	65
Undervisningspersonale i skoleverket	94,5	95,4	95,7	96,4	97,0	96,9	97,2	97,2	97,2	97,3	97,7	466 800	456 000	62
Helseforetak	76,8	77,7	75,1	75,2	76,3	76,3	77,8	79,3	79,4	80,3	80,1	537 600	430 800	69
Gjennomsnitt heltidsansatte	85,5	86,0	86,2	86,6	86,8	86,8	86,5	87,1	86,3	86,7	87,2	478 800	417 600	41

¹ Per september/oktober/desember.

² Ansatte i kraftforsyning (hvor bedriften er medlem i KS) og undervisningspersonell i skoleverket er med fra og med 2008.

³ Tallene er beregnet etter ny næringsstandard. Se boks 1.2.

⁴ I prosent av alle heltidsansatte i næringen.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Boks 1.4 Forskjeller i statistikkgrunnlag i tabell 1.10 og 1.11

Tabell 1.10 viser lønnsutviklingen for kvinner og menn etter forhandlingsområdene. Tabell 1.11 tar utgangspunkt i næringer etter SSBs standard for næringsgruppering. Når vi sammenligner disse tabellene, kan utviklingen bli noe forskjellig innenfor den enkelte gruppe siden grupperingen ikke er helt den samme. Bl.a. er også uorganiserte virksomheter med i tabell 1.11 og det skilles her heller ikke mellom arbeidere og funksjonærer. I tabell 1.11 er toppledere inkludert i statistikkgrunnlaget. Disse er i stor grad ikke med i tabell 1.10 siden topplederne for de fleste områdene ikke er en del av forhandlingsområdet. Endelig beregnes årslønnsnivået på forskjellig måte da tabell 1.10 for de fleste områdene tar utgangspunkt i en gjennomsnittlig årslønn for hele året, mens tabell 1.11 tar utgangspunkt i registrert månedslønn *12 per september/oktober/desember.

Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn etter utdanning

Tabell 1.12 viser kvinners lønn som andel av menns etter utdanningslengde.

Fra 2009 til 2010 har lønnsforskjellene mellom kvinner og menn blitt redusert for ansatte innenfor alle utdanningslengder.. Det har vært størst reduksjon for de med grunnskoleutdanning og de med høyere utdanning lengre enn 4 år.

Det er minst lønnsforskjeller for de som har kortest utdanning, dvs. de som har grunnskoleutdanning eller videregående skoleutdanning. Størst lønnsforskjeller er det for ansatte med universitets- eller høgskoleutdanning til og med 4 år.

For utviklingen av lønnsforskjeller mellom heltidsansatte kvinner og menn fordelt etter utdanningsnivå og næring (2001-2010) vises det til tabell 2.2 i vedlegg 2.

Tabell 1.12 Kvinners gjennomsnittslønn per dato¹ i forhold til menns etter lengste utdanning. Per årsverk²

	2001	2002	2003	2004	2005 ³	2006	2007	2008	2008 ⁴	2009 ⁴	2010	Månedslønn per dato ¹ *12	
												Menn	Kvinner
Utdanning på grunnskolenivå	84,8	85,1	85,3	85,9	89,7	89,2	88,8	89,3	88,5	88,1	89,4	363 600	325 200
Utdanning på videregående skolenivå	84,2	84,6	85,0	85,4	83,8	83,4	82,3	82,7	81,8	82,0	82,1	450 000	369 600
Universitets- eller høgskoleutdanning, tom 4 år	79,1	80,1	80,2	81,1	80,5	79,6	79,2	79,0	78,8	79,6	79,7	555 600	442 800
Universitets- eller høgskole- utdanning lengre enn 4 år	82,1	81,7	82,3	82,5	82,4	81,9	81,1	80,5	80,4	81,1	81,4	670 800	546 000
Gjennomsnitt per årsverk ²	83,3	83,9	84,3	84,7	84,7	84,6	84,3	85,0	83,9	84,7	85,0	471 600	400 800

¹ Per september/oktober/desember.

² Gjelder heltid og deltidsansatte der deltidsansatte er regnet om til heltidsekvivalenter.

³ Endrede definisjoner på utdanningsnivåene fra og med 2005. I forhold til tidligere statistikk er det noen flere som har grunnskole og noen færre som har videregående skole som høyeste utdanning.

⁴ Tallene er beregnet etter ny næringsstandard.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn etter alder

Tabell 1.13 viser heltidsansattes kvinners lønn som andel av menns etter alder. Fra 2009 til 2010 har lønnsforskjellene blitt redusert i alle aldersgrupper utover 30 år. Reduksjonen har vært sterkest for aldersgruppen 45-49 år.

Tabell 1.13 viser at lønnsforskjellen mellom kvinner og menn øker med økende alder.

Tabell 1.13 Kvinners gjennomsnittslønn per dato¹ i forhold til menns fordelt på aldersgrupper. Heltidsansatte.

												Månedslønn per dato ¹ *12		Andel heltidsansatte kvinner
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008 ²	2009 ²	2010	Menn	Kvinner	
- 24 år	94,3	93,8	93,4	94,0	93,4	93,6	92,7	92,9	91,9	91,7	91,5	312 000	285 600	35
25 – 29 år	93,0	93,9	93,2	93,9	93,8	93,4	92,7	93,1	92,0	92,7	92,7	393 600	364 800	43
30 – 34 år	90,9	91,7	90,6	91,2	90,9	90,6	90,1	90,3	89,3	90,3	91,1	446 400	406 800	42
35 – 39 år	87,7	88,2	88,7	88,7	88,9	88,8	87,6	88,0	87,0	87,6	88,0	492 000	433 200	41
40 – 44 år	83,2	84,0	84,9	85,3	86,5	86,8	86,5	86,8	85,8	86,7	87,1	512 400	446 400	41
45 – 49 år	81,4	82,0	82,5	82,7	83,0	83,1	83,2	84,2	83,3	84,0	85,5	528 000	451 200	42
50 – 54 år	81,2	81,3	82,1	82,9	82,9	82,7	82,3	82,5	81,8	82,4	82,8	531 600	440 400	42
55 – 59 år	80,2	81,2	81,5	81,9	82,1	82,1	82,0	82,7	82,3	82,7	82,8	523 200	433 200	41
60 og over	81,4	81,7	81,0	81,7	81,5	80,9	80,7	81,6	81,0	81,2	82,0	519 600	426 000	38
Gjennomsnitt heltidsansatte	85,5	86,0	86,2	86,6	86,8	86,8	86,5	87,1	86,3	86,7	87,2	478 800	417 600	41

¹ Per september/oktober/desember.

² Tallene er beregnet etter ny næringsstandard.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Likelønnstrekk ved oppgjørene i 2011

Følgende trekk ved lønnsoppgjørene er av sentral betydning for hvordan de relative lønnsforskjellene mellom kvinner og menn utvikler seg:

1. Formen på de sentrale tilleggene, dvs. om det gis generelle prosenttillegg og/eller kronetillegg, om det gis spesielle lavlønnstillegg, tillegg til bestemte yrkesgrupper m.v. Et likt kronetillegg vil gi en noe sterkere gjennomsnittlig lønnsvekst for kvinner enn for menn, ettersom det ofte er flere kvinner enn menn i lavlønnsgroppene.
2. Fordelingen av de lokale tilleggene.
3. De relative lønnstilleggene i typiske kvinnesektorer og næringer til forskjell fra mannsdominerte sektorer og næringer.

I mellomoppgjøret 2011 ble det i *LO-NHO-området* enighet om et generelt tillegg på kr 2,- per time. Det ble gitt ytterligere kr 1,- per time, dvs. totalt kr 3,- per time, til arbeidstakere på overenskomster med gjennomsnittslønn under 90 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn i 2010 (340 715 kroner). Mens om lag ¼ av alle fikk dette tillegget, gjaldt det halvparten av kvinnene.

De to organisasjonene ble også enige om et 7-punkts aktivitetsprogram for å fremme likestilling mellom kjønnene:

Lokale likestillingsavtaler og likestillingsprosjekter

Hvis de lokale parter ønsker å utarbeide en likestillingsavtale på bedriftsnivå eller ønsker å igangsette konkrete likestillingstiltak, kan hovedorganisasjonene bistå gjennom rådgivning.

Arbeidsliv – familiepolitikk

- Hovedorganisasjonene vil arbeide for en foreldrepermisjonsordning som fremmer likestilling.
- Hovedorganisasjonene vil arbeide for en familiepolitikk som balanserer hensynet til familie- og arbeidsliv.

Likelønn

Felles tiltak for oppfølging av enkelte elementer i likelønnskommisjonens rapport og eventuelle tiltak initiert i tariffoppgjørene.

Heltid/deltid

Partene vil jobbe for å innhente kunnskap om partenes ønsker og behov lokalt, og øke bevissthet og holdninger om kvinners tilknytning til arbeidslivet.

Arbeidsflytting mellom sektorene

Hovedorganisasjonene vil initiere kartlegging/forskning på hindringer i forhold til jobbskifte fra offentlig til privat sektor og fra privat til offentlig sektor.

Opplæring og rekruttering – det kjønnsdelte studie- og yrkesvalget

- Tiltak ovenfor opplæringskontorer og rådgivningstjeneste.
- Rekruttere flere kvinner til ledende stillinger – Female Future.
- Synliggjøre HF-prosjekter som eksempelvis ”Jenter i bil og elektro” og oppfordre flere bransjer og bedrifter til å høste erfaring og gjøre tilsvarende.
- Motivere til utradisjonelle yrkesvalg.

Felles informasjon

- Partene vil i fellesskap samarbeide om å utvikle felles informasjon for å fremme reell likestilling mellom kvinner og menn.
- Hovedorganisasjonene skal foreta en evaluering av samarbeidet innenfor likestillingsområdet innen 2 år fra virkningstidspunktet for dette aktivitetsprogrammet. Denne evalueringen skal danne grunnlaget for videre samarbeid og nye tiltak på området.

Mellom *YS* og *NHO* ble det avtalt de samme lønnstilleggene som i oppgjøret mellom *LO* og *NHO*. *YS* og *NHO* ble også enige om et 7-punkts aktivitetsprogram, med samme innhold som mellom *LO* og *NHO*, for å fremme likestilling mellom kjønnene.

Mellom *LO* og *HSH* ble det på Landsoverenskomsten gitt et generelt tillegg på kr 2,- per time og et ytterligere tillegg på kr 1,- per time på minstelønnsatsene i trinn 1-5. Kvinner befinner seg i større grad enn menn på disse lavere satsene.

Mellom *YS* og *HSH* ble det på Kontoroverenskomsten og Funksjonæravtalene gitt tilsvarende tillegg.

I det *statlige tariffområdet* fikk alle ansatte i staten et lønnstillegg på 1,72 prosent eller minst 7 000 kr per år. Tillegget har en likelønnsprofil. Det ble dessuten avsatt 0,15 prosent av lønnsmassen til lokale forhandlinger med føringer om likelønn.

I *KS-området* fikk arbeidstakere med hovedsakelig sentral lønnsdannelse et lønnstillegg på 1,72 prosent eller minst 7 000 kr per år. Minstelønnsseter ble hevet tilsvarende. Arbeidstakere med minimum 20 års lønnsansiennitet skal ikke ha lavere grunnlønn enn kr 323 000. Dette gjelder mange kvinner.

Mellom *Spekter* og *LO Stat* og mellom *Spekter* og *YS-Spekter* ble det (på A-nivå) gitt et generelt tillegg på kr 3 900 per år. Det ble gitt et ytterligere tillegg på kr 1 950 per år til arbeidstakere (unntatt lærlinger og unge arbeidstakere) med årslønn på kr 340 715 eller lavere. Partene ble enige om at det i de videre forhandlinger skal legges fram statistikk på effekten av lav- og likelønnsputten som ble avsatt i 2010.

I *helseforetakene* ble det mellom *Spekter* og *Unio* enighet om følgende: Sykepleiere, fysioterapeuter, ergoterapeuter og førskolelærere fikk et generelt tillegg på 2,4 prosent. Minstelønnssetene ble også endret tilsvarende.

I *helseforetakene* ble *Spekter* og *forbundene i LO og YS* enige om et generelt tillegg på 2,4 prosent eller minimum kr 8 000 per år, og at minstelønnssetene heves tilsvarende. Avtalen innebærer også at minstelønnen i stillingsgruppe 1 for ansatte med 20 års ansiennitet (stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning), skal være minimum kr 323 000. Dette gjelder mange kvinner.

Det vises til vedlegg 1 for en nærmere omtale av lønnsoppgjørene i 2011.

1.7 Lønnsutviklingen etter utdanning

I tabell 1.14 vises lønnsutviklingen⁸ for heltidsansatte etter næring og utdanningslengde for perioden 2001-2010. Tabellen er framkommet ved å koble lønnsstatistikken mot utdanningsregisteret. Tabellen viser at fordelingen av ansatte på de ulike utdanningslengdene varierer mellom næringene. I 2010 var det innenfor industri, bygg- og anlegg og varehandel 72 prosent eller flere av de ansatte som hadde grunnskole og videregående skole (inklusive fagutdanning) som lengste utdanning. I skoleverket var tilsvarende andel 3 prosent, blant ansatte i helseforetakene 27 prosent og blant statsansatte 33 prosent.

Samlet vekst fra 2005-2010 etter utdanningsnivå

For grunnskoleutdannede har den høyeste veksten de siste fem årene vært for ansatte i staten (28,2 prosent). For personer med utdanning på videregående skole nivå er det ansatte i kommuner og fylkeskommuner som har hatt høyest vekst (30,8 prosent), mens for fagutdannede er det ansatte i staten (30,7 prosent). For universitets- eller høyskoleutdannede til og med 4 år er det ansatte i bygge- og anleggsvirksomhet som har hatt høyest vekst (30,3

---

⁸ Lønnsutviklingen i tabell 1.14 baserer seg på datolønnsvekst, dvs. fra 1.oktober/1.september/1. desember ett år til samme tidspunkt neste år. En sammenlikning av datolønnsveksten fra ett år til et annet *mellom* næringer blir ofte vanskelig gjort av at lønnsstatistikken først registrerer en del lønnstillegg året etter at de er gitt. F. eks. har dette vært tilfelle for staten og skoleverket. Dette er forhold som en korrigerer for ved beregning av årslønnsvekst, men som forstyrrer sammenlikningen når en ser på datolønnsveksten mellom to år. Over tid vil årslønnsveksten og datolønnsveksten være tilnærmet lik for samme næring/gruppe.

prosent), mens det for universitets- eller høyskoleutdannede lengre enn 4 år er ansatte i kommuner og fylkeskommuner (30,5 prosent).

I enkelte av næringene er andelen personer i noen av utdanningslengdene ganske liten. F.eks innenfor skoleverket er det kun 0,4 prosent av de ansatte i utvalget som har grunnskoleutdanning. I disse tilfellene bør tallene tolkes med varsomhet.

Tabell 1.14 Gjennomsnittslønn¹ per dato² for heltidsansatte etter næring³ og utdanningslengde⁴. Vekst fra året før i prosent.

	An- deler ⁵	Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før										Samlet vekst fra 2005 til 2010	Månedslønn per dato ² *12 2010
		2010	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009		
Industri i alt	100	4,4	6,4	3,7	3,6	3,6	4,3	6,0	6,2	4,1 ⁸	3,7	26,9	442 800
Utdanning på grunnskolenivå	20	3,7	5,6	3,0	3,1	3,6	4,1	5,4	5,8	3,6	3,1	24,0	357 600
Utdanning på videregående skolenivå	52	4,2	5,7	3,5	3,6	3,2	4,5	7,3	6,2	3,0	3,5	26,9	427 200
Av dette:													
– Fagutdanning ⁶	31	4,5	5,2	3,7	3,3	3,2	4,7	8,0	6,4	3,0	3,2	27,9	429 600
Universitets- eller høyskoleutdanning, til og med 4 år	14	5,0	6,7	2,3	2,5	3,7	4,5	6,4	6,0	4,0	3,2	26,5	584 400
Universitets- eller høyskoleutdanning, lengre enn 4 år	6	5,2	7,5	2,2	2,0	3,3	5,8	6,1	6,6	2,2	4,2	27,4	744 000
Bygge- og anleggsvirksomhet i alt	100	4,6	6,0	2,8	3,5	3,4	4,1	6,0	5,9	2,7 ⁸	2,6	23,2	420 000
Utdanning på grunnskolenivå	21	4,6	5,6	3,4	3,7	2,1	3,3	4,7	6,4	2,1	1,7	19,5	349 200
Utdanning på videregående skolenivå	58	4,9	5,7	2,7	3,8	3,4	4,9	7,1	6,3	2,9	3,1	26,7	435 600
Av dette:													
– Fagutdanning ⁶	43	5,7	6,1	2,5	4,1	3,8	4,7	7,7	6,2	2,6	3,1	26,7	435 600
Universitets- eller høyskoleutdanning, til og med 4 år	9	5,2	7,5	3,4	2,0	5,1	5,0	6,2	9,1	3,1	3,9	30,3	579 600
Universitets- eller høyskoleutdanning, lengre enn 4 år	2	4,4	5,7	6,4	0,0	7,8	7,5	2,7	8,5	0,5	6,9	28,7	742 800
Varehandel i alt	100	4,9	5,1	3,3	3,1	4,4	5,0	5,1	3,6	2,1 ⁸	3,5	20,9	421 200
Utdanning på grunnskolenivå	24	5,3	5,3	2,9	4,9	3,8	3,9	4,1	1,6	2,5	3,9	17,0	355 200
Utdanning på videregående skolenivå	53	4,3	4,3	3,7	3,5	4,4	4,3	6,4	4,0	2,1	3,3	21,7	415 200
Av dette:													
– Fagutdanning ⁶	20	5,6	4,1	4,1	3,2	4,8	3,7	7,1	5,5	2,2	2,7	23,0	408 000
Universitets- eller høyskoleutdanning, til og med 4 år	14	7,1	5,4	0,0	2,6	2,9	6,8	4,2	5,4	2,4	3,5	24,3	537 600
Universitets- eller høyskoleutdanning, lengre enn 4 år	3	9,0	3,5	2,8	-3,5	4,4	6,8	7,5	4,7	-1,1	4,1	23,8	645 600

	An-		Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før									Samlet vekst fra 2005 til 2010	Månedslønn per dato ² *12	
	deler ⁵		2010	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008			2009
Finanstjenester i alt⁷	100		4,4	5,8	2,9	4,1	8,4	7,2	6,2	10,8	-3,8 ⁸	6,1	28,6	607 200
Utdanning på grunnskolenivå	5		4,2	6,5	3,4	5,0	5,4	5,4	6,0	7,5	-2,7	6,4	24,3	457 200
Utdanning på videregående skolenivå	42		4,2	6,4	1,6	4,9	6,5	5,7	5,5	7,7	-1,5	5,5	24,8	502 800
Av dette:														
– Fagutdanning ⁶	3		4,3	5,7	5,1	3,1	8,0	0,9	7,5	7,3	-0,5	5,0	21,6	477 600
Universitets- eller høyskoleutdanning, til og med 4 år	39		3,9	3,6	2,8	2,9	10,0	6,7	5,9	11,1	-5,5	5,4	25,0	676 800
Universitets- eller høyskoleutdanning, lengre enn 4 år	11		0,2	4,6	2,1	3,8	6,4	6,8	4,4	13,1	-7,2	6,3	24,4	807 600
Statsansatte i alt	100		3,9	6,6	3,2	3,9	3,5	4,8	4,7	7,8	2,8	5,2	27,9	464 400
Utdanning på grunnskolenivå	5		4,4	4,0	2,2	3,6	3,4	4,7	4,4	7,8	2,7	5,9	28,2	386 400
Utdanning på videregående skolenivå	28		2,7	6,3	2,4	3,3	2,6	4,5	4,6	7,9	2,9	5,5	28,0	411 600
Av dette:														
– Fagutdanning ⁶	7		3,1	6,1	2,2	2,7	2,5	5,1	4,9	9,4	2,9	5,3	30,7	406 800
Universitets- eller høyskoleutdanning, til og med 4 år	32		4,1	6,2	1,5	3,6	3,2	4,9	4,8	7,8	2,6	6,0	28,9	463 200
Universitets- eller høyskoleutdanning, lengre enn 4 år	31		5,4	6,6	2,3	3,5	3,5	4,6	4,6	7,2	2,9	4,0	25,5	530 400
Skoleverket i alt	100		4,3	10,5	2,5	3,4	1,9	3,1	3,6	6,3	3,4	4,9	23,2	459 600
Utdanning på grunnskolenivå	0,4		1,2	9,6	2,0	6,4	1,8	8,1	6,7	4,2	3,0	5,4	30,5	394 800
Utdanning på videregående skolenivå	3		5,4	10,3	3,2	3,0	0,3	5,2	5,4	5,6	3,1	5,1	26,9	423 600
Av dette:														
– Fagutdanning ⁶	1		3,9	8,2	1,4	3,9	0,4	4,6	6,1	6,0	2,7	5,2	27,1	433 200
Universitets- eller høyskoleutdanning, til og med 4 år	83		4,2	10,5	2,4	3,6	2,1	3,0	3,6	6,2	3,4	5,0	23,0	454 800
Universitets- eller høyskoleutdanning, lengre enn 4 år	13		3,9	9,8	1,9	3,1	0,7	3,1	3,5	7,5	3,1	4,2	23,2	506 400
Kommune og fylkeskommune i alt	100		4,7	6,2	2,9	5,1	2,6	5,8	5,2	7,7	4,2	5,3	31,5	406 800
Utdanning på grunnskolenivå	11		5,4	6,7	1,9	4,9	2,3	5,0	4,7	7,3	2,3	5,6	27,4	342 000
Utdanning på videregående skolenivå	37		4,7	6,4	2,3	4,8	2,4	5,5	5,1	8,1	3,5	5,4	30,8	373 200
Av dette:														
– Fagutdanning ⁶	14		3,8	8,0	2,0	4,9	2,7	5,0	5,0	8,3	3,9	5,1	30,4	368 400
Universitets- eller høyskoleutdanning, til og med 4 år	43		5,0	6,0	3,0	5,5	2,4	5,6	4,8	7,5	3,9	5,2	30,0	436 800
Universitets- eller	7		4,8	5,2	2,6	4,8	2,7	5,4	5,8	7,2	4,0	5,0	30,5	526 800

	An-		Vekst i prosent fra samme tidspunkt året før									Samlet vekst fra 2005 til 2010	Månedslønn per dato ² *12		
	deler ⁵		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009			2010	
høyskoleutdanning, lengre enn 4 år			2010	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2010	2010
Helseforetak	100	-	7,9	5,9	3,4	2,4	3,5	8,1	5,3	4,1	2,7	26,0	464 400		
Utdanning på grunnskolenivå	6	-	8,2	1,4	3,6	3,4	2,4	7,0	7,2	1,5	2,2	21,8	330 000		
Utdanning på videregående skolenivå	21	-	8,6	1,6	4,0	3,3	2,7	8,6	7,2	2,8	1,0	24,1	360 000		
Av dette:															
– Fagutdanning ⁶	7	-	-	1,8	5,6	3,6	3,3	9,0	8,3	5,1	0,6	28,9	374 400		
Universitets- eller høyskoleutdanning, til og med 4 år	49	-	9,4	3,7	3,4	3,1	2,8	8,9	5,6	3,0	2,9	25,3	429 600		
Universitets- eller høyskoleutdanning, lengre enn 4 år	22	-	10,1	11,9	0,2	1,0	3,5	2,5	1,3	2,8	3,7	14,6	674 400		

¹ Registrert månedslønn per dato*12. Dette begrepet må ikke forveksles med årslønn for eksempel i tabell 1.1 som viser gjennomsnittlig årslønn for året. Lønnsbegrepet i denne tabellen er det samme som i tabell 1.1, dvs avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, men eksklusiv overtid.

² Per september/oktober/desember.

³ NOS Standard for næringsgruppering (SN07).

⁴ NOS Standard for utdanningsgruppering. Fra og med 2005 er nivåallene for utdanning basert på nye definisjoner av hvor mye utdanning som kreves. Endringene i utdanningsgrupperingen medfører først og fremst endringer i fordelingen mellom videregående utdanninger og utdanninger på grunnskolenivå.

⁵ Andeler av utvalget i den enkelte næring

⁶ Som fagutdannet regnes: a) alle som har fagutdanning med godkjent fagbrev eller svenneprøve i henhold til Lov om fagopplæring i arbeidslivet som fullførte utdanning i henhold til register for befolkningens høyeste utdanning (BHU), og b) alle som har bestått teknisk fagskole som høyeste fullførte utdanning i henhold til register for BHU.

⁷ Omfatter bank og forsikring og annen finansiell tjenesteyting.

⁸ Lønnsveksten fra og med 2009 er etter ny næringsstandard. Sammenlignet med veksten fra 2007 til 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien. Ny næringsstandard er omtalt i boks 1.2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

1.8 Lønnsutviklingen for deltidsansatte

Tabell 1.15 viser lønnsutviklingen for deltidsansatte per heltidsekvivalent etter næringshovedområde fra 2009 til 2010. Tabellen viser også lønn for deltidsansatte som andel av lønn for heltidsansatte.

Deltidsansatte hadde en gjennomsnittlig årslønn (månedslønn*12) per heltidsekvivalent i 3. kvartal 2010 (september/oktober/desember) på kr 367 200, en vekst på 4,4 prosent fra 3. kvartal 2009. Til sammenlikning hadde alle heltidsansatte en gjennomsnittlig årslønn (månedslønn*12) på kr 457 200, en vekst på 4,1 prosent. I kommunene (inkl. undervisningssektoren) og varehandel, som er to områder med stor andel deltidsysselssetting, var lønnsveksten per heltidsekvivalent for deltidsansatte henholdsvis 4,5 prosent (5,1 prosent for heltidsansatte) og 5,5 prosent (3,5 prosent for heltidsansatte) fra 2009 til 2010.

Der antallet deltidsansatte er lite, blir lønnsnivået for disse lettere påvirket av endringer i sysselsettingen, arbeidstid og sesongvariasjoner. I enkelte områder har lønnsveksten for deltidsansatte vært høyere enn for heltidsansatte. For andre områder har det vært motsatt.

Lønnen til deltidsansatte per heltidsekivalent som andel av heltidsansattes lønn, varierte i 2010 fra om lag 70 prosent for ansatte i finanstjenester og i varehandel til 92,5 prosent for helseforetakene, med et gjennomsnitt for alle på 80,3 prosent. Forskjellen i lønn mellom gruppen deltidsansatte og gruppen heltidsansatte knytter seg blant annet til faktorer som yrke, stilling, utdanning og alder. For eksempel er deltidsansatte i varehandel relativt unge og jobber i lavere stillinger enn heltidsansatte. I skoleverket derimot er deltidsansatte og heltidsansatte mer like i alder og utdanning. Også andre forhold kan virke inn, for eksempel at deltidsansatte i enkelte områder stort sett har høyere turnover enn heltidsansatte.

Tabell 1.15 Vekst i prosent fra året før i gjennomsnittlig årslønn¹ per heltidsekivalent² for deltidsansatte etter næring³. Deltidsansattes lønn som andel av heltidsansattes lønn.

	Vekst fra 2009 til 2010	Månedslønn*12 per 3. kvartal 2010	Lønnsandel ⁴
Alle næringer	4,4	367 200	80,3
Industri	3,6	376 800	85,1
Varehandel	5,5	301 200	71,5
Samferdsel	5,8	393 600	89,1
Hotell- og restaurantvirksomhet	1,8	267 600	76,9
Informasjon og kommunikasjon	4,9	465 600	82,6
Finanstjenester	8,5	430 800	70,9
Faglig, teknisk og vitenskapelig tjenesteyting	2,7	451 200	80,0
Forretningsmessig tjenesteyting	2,0	303 600	76,2
Kommuner og fylkeskommuner (inkludert undervisning)	4,5	390 000	91,8
herav undervisning	5,0	402 000	88,9
Helseforetak	2,6	429 600	92,5
Staten	5,1	421 200	90,7

¹ Registrert månedslønn i alt per 1/9/1.10/1.12*12. Må ikke forveksles med årslønn for eksempel i tabell 1.1 som viser gjennomsnittlig årslønn for året. Lønnsbegrepet i denne tabellen er det samme som i tabell 1.1, dvs. fast avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, men eksklusiv overtid.

² Omfatter deltidsansatte der deltidsansatte er regnet om til heltidsekvivalenter. Månedslønnen per heltidsekivalent for deltidsansatte er regnet ut på grunnlag av gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke for de heltidsansatte, dvs. alle med avtalt arbeidstid på 33 timer per uke eller mer. Dersom gjennomsnittlig arbeidstid for heltidsansatte er 37 timer i uka, vil for eksempel en deltidsansatt som arbeider 15 timer i uka ha en vekt på 0,41 (15/37) regnet som heltidsekivalent. Lønnen for deltidsansatte regnet per heltidsekivalent framkommer ved å multiplisere lønnen til vedkommende deltidsansatt med 2,47 (37/15).

³ NOS Standard for næringsgruppering (SN07).

⁴ Deltidsansattes lønn som andel av heltidsansattes lønn.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, lønnsstatistikken.

1.9 Lønnsfordelingen før skatt for lønnstakere 1997-2010

Tallene som presenteres i dette avsnittet, omfatter en sammenveining av lønnen for alle⁹ lønnstakere basert på et materiale fra Statistisk sentralbyrå. Lønnsbegrepet er det samme som benyttes i tabell 1.1, dvs. fast avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, men eksklusiv overtid.

Tabell 1.16 viser fordelingen av samlet lønn for alle ansatte i 1997, 2009 og 2010. Den viser hvor stor del av samlet lønnssum de ulike lønnsgruppene (desilene) mottar. I 2010 mottok de 10 prosentene (desil 1) med lavest lønn 5,6 prosent av samlet lønnssum, mens de 10 prosentene med høyest lønn (10. desil) mottok 19,5 prosent.

Fordelingen av samlet lønnssum blant lønnstakere fra 1997 til 2010 viser en forskyvning i lønnsfordelingen over denne perioden mot høyere andeler av samlet lønn for gruppene (desilene) med de høyeste lønningene. Gini-koeffisienten har økt fra 0,165 til 0,195. Gini-koeffisienten er et summarisk mål på inntektsulikhet og antar verdier mellom 0 og 1. Verdien 0 tilsier at inntektene er helt likt fordelt, mens en Gini-koeffisient lik 1 tilsier at en person mottar all inntekt. De 10 prosentene av lønnstakerne med de høyeste lønningene (desil 10), har økt sin andel av samlet lønn med 1,4 prosentpoeng til 19,5 prosent og desil 9 har økt sin andel med 0,3 prosentpoeng til 12,9 prosent. Dette har særlig skjedd på bekostning av desilene 1-5. Siden personer vil kunne bevege seg mellom lønnsgrupper i perioden, kan ikke fordelingen si noe direkte om lønnsutviklingen for den enkelte.

Tabell 1.16 viser også en oppsplitting av desil 10 i persentiler. Andelen som hver av persentilene 91 til 100 mottok av samlet lønnssum økte med 0,1-0,3 prosentpoeng fra 1997 til 2010. Persentil 100 (prosenten med høyest lønn) hadde 3,1 prosent av samlet lønn i 1997 og 3,4 prosent i 2010. For denne gruppen, som besto av om lag 19 000 lønnstakere i 2010, var gjennomsnittslønnen dette året 1 507 200 kroner.

Siste kolonne i tabellen viser den prosentvise endringen i gjennomsnittlig lønnsinntekt fra 1997 til 2010. Samlet sett økte gjennomsnittlig lønnsinntekt i perioden med 82,4 prosent. Det var økende lønnsvekst fra desil 1 til 10. I desil 1 var lønnsveksten 59,4 prosent og i desil 10 95,7 prosent. Oppsplittingen av desil 10 viser også en økende lønnsvekst fra persentil 91 til persentil 100.

Tabell 1.16 viser også fordelingen av lønn blant menn og kvinner. Spredningen i lønn målt ved Gini-koeffisienten er større blant menn enn kvinner; 0,213 for menn og 0,157 for kvinner i 2010. På den annen side har økningen i spredningen i prosent fra 1997 til 2010 vært større blant kvinner enn for menn, jf. figur 1.2.

---

⁹ I datamaterialet er lønnen til deltidsansatte omregnet til hva den ville vært hvis de jobbet heltid. Lønn per heltidsekvivalent for de deltidsansatte kan da slås sammen med lønnen for de heltidsansatte slik at man kan beregne gjennomsnittlig lønn per heltidsekvivalent for alle ansatte.

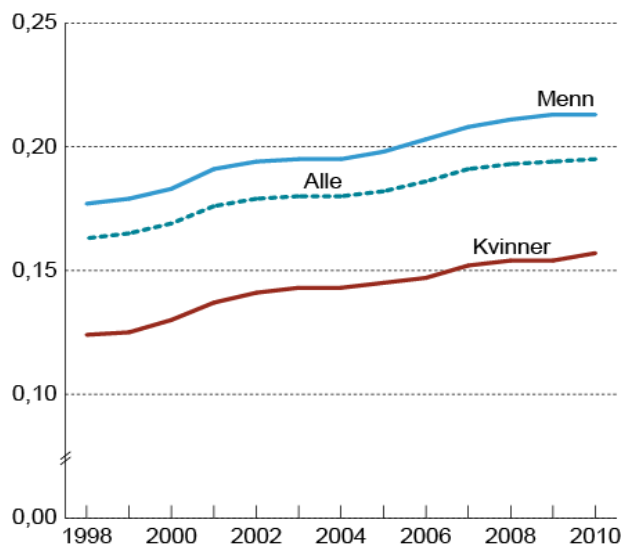
Tabell 1.16 Fordelingen av samlet lønn per heltidsekivalent for alle ansatte. Per september/oktober/desember 1997, 2009 og 2010.

	1997		2009	2010		Vekst i årslønn i prosent 1997-10
	Årslønn ¹	Andel ²	Andel ²	Årslønn ¹	Andel ²	
Alle	241 500	100	100	440 400	100	82,4
Desil 1	155 200	6,4	5,7	247 400	5,6	59,4
Desil 2	178 700	7,4	6,9	305 500	6,9	70,9
Desil 3	191 700	7,9	7,6	333 900	7,6	74,2
Desil 4	203 400	8,4	8,2	359 800	8,2	76,9
Desil 5	214 400	8,9	8,8	385 900	8,8	80,0
Desil 6	227 100	9,4	9,4	413 000	9,4	81,8
Desil 7	242 500	10,0	10,1	445 400	10,1	83,7
Desil 8	263 400	10,9	11,1	488 500	11,1	85,4
Desil 9	300 800	12,5	12,9	568 000	12,9	88,8
Desil 10	437 600	18,1	19,4	856 500	19,5	95,7
Gini-koeffisient		0,165	0,194		0,195	
Herav desil 10 oppdelt i persentilene:						
91	338 000	1,4	1,5	645 800	1,5	91,1
92	348 900	1,4	1,5	666 700	1,5	91,1
93	359 100	1,5	1,6	691 600	1,6	92,6
94	372 200	1,5	1,6	719 100	1,6	93,2
95	388 700	1,6	1,7	751 700	1,7	93,4
96	408 600	1,7	1,8	791 900	1,8	93,8
97	433 100	1,8	1,9	842 500	1,9	94,5
98	467 000	1,9	2,1	913 000	2,1	95,5
99	521 600	2,2	2,4	1 035 700	2,4	98,6
100	738 900	3,1	3,4	1 507 200	3,4	104,0
Menn	259 300	100	100,0	471 100	100,0	81,7
Desil 1	160 700	6,2	5,3	250 400	5,3	55,8
Desil 2	187 000	7,2	6,7	313 800	6,7	67,8
Desil 3	200 400	7,7	7,3	345 500	7,3	72,4
Desil 4	212 500	8,2	7,9	372 900	7,9	75,5
Desil 5	225 700	8,7	8,6	401 900	8,5	78,1
Desil 6	241 400	9,3	9,2	434 500	9,2	80,0
Desil 7	260 500	10,1	10,1	475 000	10,1	82,4
Desil 8	287 600	11,1	11,3	532 400	11,3	85,1
Desil 9	333 800	12,9	13,4	631 200	13,4	89,1
Desil 10	483 200	18,6	20,2	952 900	20,2	97,2
Gini-koeffisient		0,178	0,213		0,213	
Kvinner	217 000	100	100,0	400 900	100,0	84,7
Desil 1	150 400	6,9	6,2	244 900	6,1	62,8
Desil 2	172 100	7,9	7,5	297 500	7,4	72,8
Desil 3	181 800	8,4	8,1	322 700	8,1	77,5
Desil 4	192 500	8,9	8,6	344 600	8,6	79,0
Desil 5	202 900	9,4	9,2	369 600	9,2	82,2
Desil 6	212 900	9,8	9,8	392 700	9,8	84,5
Desil 7	224 000	10,3	10,4	417 700	10,4	86,5
Desil 8	237 900	11,0	11,2	448 500	11,2	88,5
Desil 9	257 500	11,9	12,3	492 600	12,3	91,3
Desil 10	338 100	15,6	16,8	678 100	16,9	100,6
Gini-koeffisient		0,126	0,154		0,157	

¹ Gjennomsnittlig årslønn per september/oktober/desember.

² Andel av samlet lønssum i prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 1.2 Utviklingen i Gini-koeffisienten for lønnstakere. 1997-2010.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kvinner er i større grad enn menn i de laveste desilene. I 2010 var 12 prosent av kvinnene og 9 prosent av mennene i desil 1. Desil 10 omfattet 14 prosent av mennene og 4 prosent av kvinnene. I desilene 1-5 var 58 prosent av kvinnene og 45 prosent av mennene, se tabell 1.17. Fra 1997 til 2010 er andelen av kvinnene i laveste desil gått ned, mens den har økt i de fire øverste desilene.

Tabell 1.17 Andelen av kvinner og menn i de ulike desilene. Lønnstakere. 1997 og 2010. Prosent

Desil	Menn		Kvinner	
	1997	2010	1997	2010
1	7	9	15	12
2	7	8	14	13
3	9	9	11	12
4	9	10	11	10
5	9	9	11	11
6	10	9	11	11
7	10	9	10	11
8	11	10	8	9
9	13	13	6	7
10	15	14	3	4
Alle	100	100	100	100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Lavlønn

I forbindelse med tariffoppgjørene har det vært benyttet ulike grenser for utmåling av lavlønnsstillegg. Det har også vært brukt ulike prinsipper for omfanget av de lavlønnsstillegg som er gitt. Ofte har avtaleområdet gjennomsnitt vært avgjørende, ved andre anledninger bedriftens eller den enkeltes lønnsnivå.

En grense som også ble benyttet for den såkalte lavtlønnsgarantiordningen for LO-NAF-området (nå LO-NHO-området), var 85 prosent av industriarbeiders gjennomsnitt i dette tariffområdet. En slik definisjon av lavtlønns grensen ville tilsvare kr 321 800 for et fullt årsverk uten overtid i 2010.

Med denne grensen for lavtlønn var 17 prosent av alle heltidsansatte lønnstakere lavtlønte i 2010, mot 18 prosent i 2009, jf. tabell 1.18. I perioden 2001-2010 har andelen vært stabil mellom 16 og 18 prosent. Blant kvinner var andelen lavtlønte 21 prosent i 2010 og blant menn 17 prosent. Fra 1997 til 2010 er andelen blitt lavere for kvinner og har vært om lag stabil for menn.

Lavtlønns grensen i 2010 på kr 321 800 tilsvarer om lag 70 prosent av gjennomsnittlig lønnsnivå for alle heltidsansatte (på kr 456 800). Dette kan tilskrives flere forhold:

- lønnen på kr 456 800 kan skrive seg fra mer enn ett normalårsverk
- industriarbeidernes lønnsnivå er noe lavere enn gjennomsnittet for alle

Tabell 1.18 Andel lavtlønte¹, beregnet lavtlønnsnivå¹, gjennomsnittlig årslønn og median² årslønn for alle. 2001-2010. Prosent og kroner.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
I alt	18	17	18	17	17	16	17	17	18	17
Menn	14	13	15	14	14	14	15	15	16	15
Kvinner	25	23	24	22	22	21	22	21	21	21
Lavtlønnsnivå ¹	226 400	237 700	246 600	252 600	260 600	270 100	284 600	301 200	312 300	321 800
Gj. sn. årslønn, alle ³	306 100	326 700	337 400	349 400	361 700	378 700	400 600	424 800	439 000	456 800
Median årslønn, alle	276 100	295 000	304 200	315 000	325 000	339 500	360 000	381 500	394 300	410 100

¹ Definert som lønnsnivå lavere enn 85 prosent av gjennomsnittlig lønnsnivå for industriarbeidere i LO-NHO-området.

² Median årslønn finner en ved å sortere lønnen for lønnstakerne etter størrelse og så finne lønnsnivået for den personen som blir liggende i midten.

³ Månedslønnen per september/oktober/desember*12.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vedlegg 1.

Lønnsoppgjør i 2011

For de fleste tariffområder ble det i 2010 inngått toårige avtaler med bestemmelser som ga adgang til forhandlinger om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 2011.

I dette vedlegget gis en oversikt over avtalte lønnstillegg i en del store forhandlingsområder. I avsnitt 1.4 er det gitt anslag på lønnsutviklingen fra 2010 til 2011 i disse områdene. For oversikt over lønnsoppgjørene i 2010 vises det til vedlegg 1 i NOU 2011:5.

1. Vedtak foran lønnsoppgjørene i 2011

Representantskapet i LO behandlet kravene foran mellomoppgjøret 22. februar. I vedtaket het det bl.a.:

”Et viktig prinsipp for LOs krav også i 2010 var at inntektsutviklingen måtte tilpasses utfordringene i konkurranseutsatt næringsliv og arbeidet for full sysselsetting. Frontfagmodellen er imidlertid ikke til hinder for at det kan gis kompensasjon til grupper som systematisk over tid er blitt hengende etter i lønnsutviklingen.

Til hovedoppgjøret var hovedkravene:

- Sikring av kjøpekraften for alle.
- En kombinasjon av egne sentrale tillegg, bedring av minstelønnsatser og garantiordninger som fremmer likelønn og bekjemper lavlønn.
- Strukturelle tiltak rettet mot å fremme likelønn, seriøsitet og lønnsevne i utsatte bransjer.
- Prioritering av kvinnedominerte grupper i offentlig sektor innenfor sentralt avtalte rammer.
- Treparts prosjekt i offentlig sektor for nedbygging av ufrivillig deltid.

.....

Med utgangspunkt i en videreføring av de opprinnelige kravene til hovedoppgjøret, reises følgende krav til mellomoppgjøret 2011:

- Fortsatt sikring av kjøpekraften.
- Lav- og likelønnsprofil på sentralt og lokalt avtalte tillegg.

.....

I arbeidet for en samfunnsmessig fornuftig lønnsdannelse er det avgjørende at alle grupper omfattes. I vanskeligere tider er det særlig viktig å unngå at enkeltgrupper kommer svært godt ut, mens andre bærer ekstra byrder som følge av et svekket arbeidsmarked.

.....”

Representantskapet ga sekretariatet/forhandlingsutvalgene fullmakt til å utforme de endelige kravene på basis av de ovennevnte retningslinjene.

Representantskapet i NHO vedtok 9. februar forhandlingsfullmakten for mellomoppgjøret i 2011. I vedtaket heter det bl.a. at konjunkturutsiktene både nasjonalt og internasjonalt tilsier at lønnsutviklingen må være moderat i 2011. Det høye lønnsnivået i Norge har i lang tid bidratt sterkt til å svekke bedriftenes konkurranseevne. Våre konkurranseutsatte næringer står fortsatt overfor betydelige utfordringer, og det er helt nødvendig å snu utviklingen som stadig svekker konkurranseevnen. Det bør derfor være slik at lønnstilleggene i bedriftene innenfor de konkurranseutsatte næringene i 2011 alene skjer med basis i hva den enkelte bedrift har økonomisk evne til å gi. Derfor bør det i overenskomstområder med lokale forhandlinger ikke gis sentrale tillegg i 2011.

Unio vedtok 15. mars 2011 en inntektspolitisk uttalelse foran mellomoppgjøret i 2011 der det ble lagt vekt på følgende:

- Mellomoppgjøret tar utgangspunkt i resultat og erfaringer fra hovedoppgjøret i 2010, og reguleringsbestemmelsene i de respektive tariffområdene.
- Prognosene for norsk økonomi er gode.
- Det er rom for ytterligere reallønnsvekst.
- Utdanning, kompetanse, ansvar og risiko må verdsettes høyere.
- Arbeidet med å fjerne verdsettingsdiskrimineringen av kvinnedominerte utdanningsgrupper må fortsette, jf. Likelønnskommisjonens rapport.

I Yrkesorganisasjonenes Sentralforbunds (YS) krav og forutsetninger for mellomoppgjøret 2011 het det bl.a.:

- Frontfagsmodellen må fortsatt praktiseres, slik at den tar hensyn til utviklingen både for arbeidere og funksjonærer, slik TBU har lagt til rette for, og indirekte akseptert som prinsipp.
- Medlemmene får en rettmessig andel av verdiskapningen i bedriftene og i samfunnet.
- Toppledere i alle sektorer minimum viser den samme moderasjon som lønnstakerne generelt i samfunnet.
- Det gis tillegg i 2011 som gir en god reallønnsvekst for alle medlemsgrupper.
- Tidligere etterslep og skjevheter søkes rettet opp.
- Fortsatt og forsterket innsats for å oppnå lik lønn for arbeid av lik, eller tilsvarende karakter som utføres på tvers av sektorer, men med forskjellige vilkår.
- Verdien av de likelønns tillegg som ble gitt i 2010 må videreføres ved mellomoppgjørene i 2011.
- Det skal ikke gis kompensasjon til enkeltgrupper som har til hensikt å gjenopprette tidligere, relative lønnsrelasjoner som følge av likelønnsoppgjør.

Vedtakene i representantskapsmøtene i LO og YS foran mellomoppgjøret 2011 gjaldt også for offentlig sektor.

Akademikerne la til grunn:

- Inntektspolitikken skal være et fleksibelt virkemiddel som kan styrke konkurranseutsatt sektor og omstillingsevnen i norsk økonomi. I tillegg skal inntektspolitikken legge til rette for at den enkeltes kunnskap, kompetanse og ansvar lønnes på en riktig måte.
- Akademikerne vil arbeide for en inntektspolitikk som sikrer nødvendig fleksibilitet og omstilling. I tillegg skal politikken bidra til at verdiskapningen blir høy og arbeidskraften utnyttes godt. Samtidig må politikken ivareta det offentliges evne til å rekruttere nødvendig arbeidskraft.

- Akademikerne mener det inntektspolitiske samarbeidet skal bidra til at partene gjennom lønnsoppgjørene etablerer lønns- og forhandlingssystemer tilpasset en samfunnsutvikling som setter store krav til omstillinger og kompetanseoppbygging under skiftende rammebetingelser.
- Det inntektspolitiske samarbeidet må ikke kunne ut i avtalemessige forpliktelser. Dette vil ikke være forenlig med en lang tradisjon om avtalefrihet og vil vanskeliggjøre nødvendige lokale tilpasninger.

Hovedstyret i KS vedtok 5. april 2011 mandatet for mellomoppgjøret i 2011:

”Mellomoppgjøret i 2011 gjennomføres innenfor en økonomisk ramme som gir en lønnsvekst på linje med sammenlignbare tariffområder.

Mellomoppgjøret i 2011 for stillinger omfattet av SGS 1701 Særavtale for konkurranseutsatte bedrifter gjennomføres innenfor samme økonomiske rammer som for KS-oppgjøret.”

Sentralstyret i HSH vedtar retningslinjer for tariffrevisjonene. Forhandlingsutvalget som i HSH-området har forhandlingsfullmakten, la bl.a. følgende til grunn for oppgjørene i 2010 og 2011:

- HSH går fortsatt inn for et inntektspolitisk samarbeid bygget på frontfagsmodellen som må fungere som en retningslinje for den samlede økonomiske rammen for andre grupper, men profil og gjennomføring av eventuelle sosiale reformer forhandles og tilpasses det enkelte tariffområdet.
- Lønnsveksten må tilpasses den enkelte virksomhets økonomiske/konkurransmessige forutsetninger.
- Tariffavtaler er en av flere faktorer som påvirker virksomhetenes konkurransevilkår. Avtaler som åpner for lokale og individuelle løsninger, vil gi arbeidsgivere større mulighet for tilrettelegging for en kostnadseffektiv drift og dermed sikre arbeidsplasser; det må fremtre som en konkurransefordel og ikke en ulempe for virksomheten å være tariffbundet.

2. Oppgjørene i privat sektor

2.1 LO-NHO-området

Forhandlingene mellom LO og NHO ble gjennomført som et samordnet oppgjør. Forhandlingene startet opp 21. mars. Den 31. mars kom partene fram til et anbefalt forhandlingsresultat som senere er vedtatt.

Fra 1. april ble det gitt et generelt tillegg på kr 2,- per time. Det ble gitt ytterligere kr 1,- per time, dvs. totalt kr 3,- per time, til arbeidstakere på overenskomster med gjennomsnittslønn under 90 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn i 2010 (340 715 kroner).

De to organisasjonene ble også enige om et 7-punkts aktivitetsprogram for å fremme likestilling mellom kjønnene. Videre ble sluttvederlagsordningen forbedret.

Partene var også enige om en felles henvendelse til Regjeringen om et trepartssamarbeid for å fremme livslang læring, hindre frafall i videregående skole og sikre basiskompetanse for voksne som mangler kvalifikasjoner på videregående skoles nivå.

2.2 Oppgjørene i privat sektor utenom LO-NHO-området

Den 31. mars kom også *YS og NHO* fram til et anbefalt forhandlingsresultat som senere er vedtatt av partene. Det ble gitt de samme lønnstilleggene som i oppgjøret mellom LO og NHO.

Mellom *HSH og LO* og mellom *HSH og YS* foreligger det vedtatte forhandlingsresultater som blant annet omfatter varehandel, transport, reiseliv, renhold, IT og begravellesbyråer med flere. Mellom LO og HSH ble det på Landsoverenskomsten med bransjeavtaler (Handel og Kontor (HK)) gitt et generelt tillegg fra 1. april på kr 2,- per time og et ytterligere tillegg fra samme dato på kr 1,- per time på minstelønnsatsene i trinn 1-5. Trinn 6 ble hevet med kr 325 per måned eller kr 2 per time. Andre overenskomster fulgte i stor grad modellen fra LO-NHO-oppgjøret med hensyn til tillegg.

Mellom *YS og HSH* ble det på Funksjonæravtalene og på Kontoroverenskomsten gitt et generelt tillegg fra 1. april på kr 2,- per time, og ytterligere et tillegg på kr 1,- fra samme dato til arbeidstakere på minstelønnsatsene i trinn 1-5. Trinn 6 ble hevet med kr 325 per måned eller kr 2 per time. Andre avtaler fulgte modellen fra YS-NHO-oppgjøret med hensyn til tillegg.

Tillegget per 1. februar etter *garantiordningen* på Landsoverenskomsten mellom HK og HSH ble benyttet til å øke minstelønnsatsene i trinn 1-6 slik at trinn 1-4 ble økt med kr 103 per måned, trinn 5 ble økt med kr 325 per måned og trinn 6 med kr 650 per måned.

Også innen YS-HSH-området ble det gitt tillegg fra 1. februar etter garantiordningen.

På Grossistoverenskomsten ble partene (LO/NTF) i 2010 enige om å gjøre endringer i de tekniske beregninger av *lønnsgarantien*. Endringene skulle implementeres over fire år. Det nye beregningsgrunnlaget medførte at tariffavtalens minstelønn ble hevet med kr 5,29 per time fra 1. februar 2011.

Forhandlingene om lønnsregulering for 2. avtaleår for *HSH-HUK¹⁰ – området* ble gjennomført 16. juni 2011. Partene ble enige om et anbefalt forslag og svarfrist ble satt til 1. juli. Akademikerne aksepterte resultatet ved forhandlingenes slutt. Når det gjelder Landsoverenskomsten for spesialisthelsetjenesten, ble forhandlingene med forbundene i Unio tatt opp 21. juni.

Oppgjøret omfatter syv landsomfattende overenskomster inngått som parallelle avtaler med til sammen 33 arbeidstakerorganisasjoner. Overenskomstene dekker om lag 1.800 virksomheter med til sammen 35 000 arbeidstakere. Forhandlingsresultatet innebar økonomiske tillegg i form av generelle tillegg og avtale om midler til lokale forhandlinger på noen av avtalene. Tilleggene på de ulike overenskomstene fulgte resultatet i korresponderende områder.

---

¹⁰ Omfatter virksomheter som eies og drives av private organisasjoner og/eller stiftelser innen helse, undervisning og kultur.

LO og Samfo (kooperasjonen) kom fram til et forhandlingsresultat i tråd med oppgjørene med NHO og HSH. For Landsoverenskomsten (HK) ble det avtalt samme tillegg som for Landsoverenskomsten (HK) med HSH. Tillegget etter garantiordningen fra 1. februar 2011 var også det samme.

For ansatte i *forretnings- og sparebanker og forsikringsvirksomhet* ble det etter mekling, enighet mellom Finansforbundet og Finansnæringen Arbeidsgiverforening og mellom LO/HK og Norsk Post- og Kommunikasjonsforbund og Finansnæringen Arbeidsgiverforening om at det fra 1. mai 2011 gis et generelt tillegg på lønnsregulativet på kr 5 400 per år i lønnstrinnene 1-37 og 1,45 prosent i lønnstrinnene 38 -76.

3. Oppgjørene i offentlig sektor

I det *statlige tariffområdet* startet forhandlingene 27. april. Den 29. april kom staten v/Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet og LO Stat, YS Stat, Unio og Akademikerne til enighet om et forhandlingsresultat. Ansatte på lønnstrinnene til og med 34 fikk et kronetillegg på kr 7 000 per år. Lønnstrinnene fra 35 til og med 52 fikk et noe høyere og varierende kronetillegg. Fra lønnstrinn 53 ble det gitt et lønnstillegg på 1,72 prosent. Det ble dessuten satt av 0,15 prosent til lokale forhandlinger per 1. oktober 2011. I tillegg kom midler som blir ledige ved lønnsendringer ved skifte av arbeidstakere (resirkulerte midler) på 0,1 prosentpoeng.

I det *kommunale tariffområdet* startet forhandlingene i KS-området 27. april. Den 30. april kom KS og LO Kommune, Unio, YS Kommune og Akademikerne til enighet om et forhandlingsresultat. Det ble gitt et generelt tillegg på 1,72 prosent eller minst kr 7 000 per år fra 1. mai til ansatte i stillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse (kapittel 4 i hovedtariffavtalen). Minstelønnsatsene ble hevet tilsvarende, jf. tabell 1.1. Per 1. mai 2011 skulle imidlertid arbeidstakere med minimum 20 års lønnsansiennitet ikke ha lavere grunnlønn enn kr 323 000, en økning på kr 11 800. Som en del av lønnsoppgjøret i 2010, ble det avsatt 0,25 prosent til lokale forhandlinger per 1. januar 2011.

I *Oslo kommune* gikk oppgjøret til mekling. Den 24. mai ble partene enige om et meklingsforslag som ga som et lønnstillegg fra 1. mai på 3,35 prosent eller minimum kr 12 700.

Tabell 1.1 Minstelønnssatser i KS-området med hovedsakelig sentral lønnsdannelse. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år eller 16 år).

Stillingsgrupper	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år		
	1. august 2010	1. mai 2011	Endring	1. august 2010	1. mai 2011	Endring
Stillinger uten særskilt krav om utdanning ¹	239 800	246 800	7 000	306 000	313 000	7 000
Fagarbeiderstillinger/ tilsvarende fagarbeiderstillinger	279 200	286 200	7 000	335 300	342 300	7 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning	321 800	328 800	7 000	374 500	381 500	7 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning med ytterligere spesialutdanning	340 400	347 400	7 000	398 000	405 000	7 000
Stillinger med krav om mastergrad	365 000	372 000	7 000	440 000	447 600	7 600
	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 16 år		
	1. august 2010	1. mai 2011	Endring	1. august 2010	1. mai 2011	Endring
Lærer	328 300	335 300	7 000	414 000	421 200	7 200
Adjunkt	361 400	368 400	7 000	439 000	446 600	7 600
Adjunkt (med tilleggsutdanning)	377 900	384 900	7 000	462 000	470 000	8 000
Lektor	395 700	402 700	7 000	495 000	503 600	8 600
Lektor (med tilleggsutdanning)	409 700	416 800	7 100	518 000	527 000	9 000

¹ Per 1. mai 2011 skal arbeidstakere med minimum 20 års lønnsansiennitet ikke ha lavere grunnlønn enn kr 323 000 i 100 prosent stilling.

4. Oppgjørene i Spekter-området

Forhandlingsordningen er hjemlet i fem hovedavtaler som er inngått mellom Spekter og hhv. hovedorganisasjonene LO, YS, Unio, Akademikerne og mellom Spekter og Sammenslutningen av akademikerorganisasjoner i Spekter, SAN.

I tråd med forhandlingsmodellen i Spekter forhandles det først på nasjonalt nivå (A-nivå) om overenskomstens generelle del mellom Spekter og den enkelte hovedorganisasjon. Denne delen er felles for alle virksomheter innenfor et overenskomstområde og forplikter arbeidsgiver og den aktuelle hovedorganisasjonens medlemmer. Deretter forhandles overenskomstens spesielle del (B-delen) mellom den enkelte virksomhet på den ene siden og på den andre siden hovedorganisasjonenes forbund eller forhandlingsgrupper. Det kan avtales avvikende ordninger.

På A-nivå ble det mellom Spekter og LO Stat og mellom Spekter og YS Spekter enighet om et generelt tillegg fra 1. april 2011 på kr 3 900 per år. Det ble gitt et ytterligere tillegg på kr 1 950 per år til arbeidstakere (unntatt lærlinger og unge arbeidstakere) med årslønn på kr 340 715 eller lavere. For helseforetakene ble det avtalt at lønnstillegg skulle avtales i de videre forhandlinger.

Det ble ført forhandlinger i de enkelte virksomheter (B-nivå) om ytterligere lønnstillegg. I disse forhandlingene ble det gitt noe varierende tillegg.

For akademikergruppene i Spekter (ekskl. Legeforeningen) gis det ikke sentrale generelle tillegg. Lønnstilleggene for disse gruppene avtales lokalt.

I *helseforetakene* kom Spekter og forbundene i LO og YS til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2). Det ble enighet om et generelt tillegg fra 1. juni 2011 på 2,4 prosent eller minimum kr 8 000 per år, og at minstelønnssetningene heves tilsvarende fra 1. juni, se tabell 1.2. Avtalen innebærer også at minstelønnen i stillingsgruppe I for ansatte med 20 års ansiennitet (stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning), skal være minimum kr 323 000 fra 1. juni 2011. Det skal ikke gjennomføres lokale forhandlinger på B-nivå i 2011.

For helseforetakene er Spekter og forbundene i Unio med sentral forbundsvis avtaledel (Norsk Sykepleierforbund, Norsk Fysioterapeutforbund, Norsk Ergoterapeutforbund og Utdanningsforbundet) kommet til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A2). Det ble gitt et generelt tillegg på 2,4 prosent fra 1. mai 2011, se tabell 1.3. Minstelønnssetninger ble også hevet tilsvarende fra 1. mai. Det ble også gjennomført lokale forhandlinger på B-nivå med lønnsregulering med virkning fra 1. mai. For medlemmer av Unio som ikke er omfattet av sentrale forbundsvise forhandlinger, ble det gjennomført lokale forhandlinger. Svarfrist for Unio-oppgjøret ble satt til 27. juni.

I oppgjøret mellom Spekter Helse og Den norske legeforening kom partene til enighet i de sentrale forbundsvise forhandlingene (A 2) for helseforetakene. I helseforetakene fikk turnusleger et tillegg på kr 16 000 per år og leger i spesialisering et tillegg fra kr 20 000 til kr 21 000. Tilleggene ble gitt med virkning fra 1. januar 2011. Overlegene i helseforetakene fikk et generelt kronetillegg fra 1. januar 2011 som utgjør 4 prosent av overlegenes lønnsmasse på det enkelte sykehus. Det gjennomføres ikke lokale forhandlinger på B-nivå for medlemmer av Den norske legeforening. For øvrige forbund i Akademikerne er det gjennomført lokale forhandlinger.

Tabell 1.2 Minstelønnssetninger for stillingsgrupper i Spekter-området for LO- og YS-forbundene. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år		
	1. oktober 2010	1. juni 2011	Endring	1. oktober 2010	1. juni 2011	Endring
Stillinger hvor det ikke kreves særskilt utdanning ¹	250 000	258 000	8 000	300 000	308 000	8 000
Fagarbeiderstillinger/ 3 års videregående utdanning m.m.	285 000	293 000	8 000	330 000	338 000	8 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning	321 000	329 000	8 000	367 000	376 000	9 000
Stillinger med krav om høyskoleutdanning med spesialutdanning	344 000	352 000	8 000	401 000	411 000	10 000

¹ Etter 20 års ansiennitet var mistelønnssetning 1. oktober 2010 kr 311 000. Fra 1. juni 2011 er den økt til kr 323 000.

Tabell 1.3 Minstelønnsseter for stillingsgrupper i Spekter-området for Unios medlemsforbund. Ingen ansiennitet (0 år) og maksimal ansiennitet (10 år)

	Ansiennitet 0 år			Ansiennitet 10 år		
	1. august 2010	1. mai 2011	Endring	1. august 2010	1. mai 2011	Endring
Grunnstillinger	321 000	329 000	8 000	367 000	376 000	9 000
Stillinger med spesialkompetanse	344 000	352 000	8 000	401 000	411 000	10 000

5. Konflikter i 2011-oppgjøret

Meklingen mellom Norske Idrettsutøveres Sentralorganisasjon (NISO) og NHO Idrett førte ikke til enighet. NISO tok 20. mai ut medlemmer i ni Tippeliga-klubber i streik. Etter nye forhandlinger kom NISO og NHO Idrett 22. mai til enighet om ny overenskomst og streiken ble avsluttet.

Vedlegg 2.

Vedleggstabell 2.1 Beregnet årslønnsvekst¹ fra året før for flere grupper. Utfyllingstabell til tabell 1.1

Arbeidere i NHO-bedrifter ^{2,11}:

År	Arbeidere i alt	Industriarbeidere	Nærings- og nytelse	Treindustri	Kjemisk Prosessindustri ¹²	Verksted- og metallindustri	Bygg- og anleggsvirksomhet	
							I alt	Byggevirksomhet
2001	4,9	4,9	4,2	4,3	-	5,0	4,9	5,2
2002	5,6	5,0	6,1	6,1	-	5,5	5,3	5,3
2003	4,0	3,5	4,0	3,0	-	2,5	3,7	3,9
2004	3,6	3,6	4,0	3,1	-	4,0	3,6	3,6
2005	3,2	3,4	3,6	3,1	-	3,6	2,7	2,9
2006	4,2	3,6	3,3	3,9	-	3,8	3,9	4,1
2007	5,4	5,5	5,4	5,8	-	6,4	5,4	5,5
2008	5,7	5,7	5,7	5,8	-	5,9	5,4	5,5
2009	4,3	3,9	3,4	3,0	4,2	4,4 ¹⁴	3,9	3,9
2010	3,7	3,6	3,8	4,2	3,0	3,6	3,8	4,0
2000-10	54,7	51,9	53,0	45,1		49,4	46,3	47,7
Gj. sn. per år	4,5	4,3	4,3	4,2		4,5	4,3	4,4
Årslønn 2010	kr 386 900	kr 378 600	kr 344 600	kr 347 900	kr 401 000	kr 396 000	kr 413 300	kr 409 300

Arbeidere i NHO-bedrifter ^{2,11}:

År	Transportsektoren i alt	Landtransport	Hotell- og rest. ³⁾	Funksjonærer i NHO-bedrifter ¹¹		Forretnings- og Sparebanker ^{4,11}	Varehandel ¹¹		
				I alt	Industriefunk. ¹³		I alt	Engroshandel	Detaljhandel
2001	5,3	-	3,6	7,1	5,3	4,7	5,2	5,3	4,6
2002	5,4	-	5,6	5,6	6,1	6,2	4,4	4,2	5,5
2003	5,2	-	3,1	5,1	4,6	4,5	4,6	4,2	5,0
2004	4,0	-	1,5	4,1	3,8	4,0	3,9	3,3	4,3
2005	3,8	-	2,5	4,1	4,3	7,7	3,7	4,0	3,9
2006	3,9	-	3,3	5,1	4,6	5,6	3,4	3,4	4,6
2007	4,4	-	4,2	6,3	5,7	5,2	5,9	5,5	5,0
2008	6,6	-	4,6	5,8	6,3	9,2	4,3	4,5	4,5
2009	4,5	4,7	3,1	4,7	4,5	0,4	3,0	3,7	2,1
2010	3,4	3,6	3,1	4,4	4,3	5,9	2,9	-	-
2000-10	57,5	-	40,4	66,4	61,9	67,9	49,8	-	-
Gj. sn. per år	4,6	-	3,5	5,2	4,9	5,3	4,1	-	-
Årslønn 2010	kr 356 100	kr 337 300	kr 299 200	kr 570 800	kr 580 000	kr 556 000	kr 392 000	-	-

År	Kommunene				Spekter-bedrifter		
	Forretningsm.tjenesteyting ¹¹	Staten	I alt	Undervisnings- sektoren	Helseforetakene (Spekter)	Helseforetakene (SSB) ⁸	Øvrige bedrifter
2001	4,1	4,2	3,5	7,8	-	-	-
2002	4,6	5,9	6,0	8,2	5,3	-	5,5
2003	4,8	4,3	4,4	5,4	7 ⁵	-	3,8
2004	3,5	3,7	3,8	3,2	3 ⁶	-	3,4
2005	2,4	3,4	3,4	3,0	3,3 ⁶	-	3,6
2006	3,2	4,5	3,9	2,6	3,7 ⁷	3,0	4,8 ⁹
2007	5,0	5,1	4,8	3,6	4,9 ⁷	6,8	5,3
2008	4,8	6,7	6,7 ¹⁰	5,7	6,5 ⁷	5,1	6,2
2009	2,7	4,4	4,6	4,4	5,1 ⁷	4,9	4,0
2010	3,3	4,5 ¹⁵	3,7	3,6	3,7 ⁷	3,1	3,5
2000-10	45,7	57,8	54,9	58,8	-	-	-
Gj. sn. per år	3,8	4,7	4,5	4,7	-	-	-
Årslønn 2010	kr 370 900	kr 450 300	kr 398 500	kr 445 700	kr 445 700	kr 458 800	kr 424 000

¹ Veksttallene er per årsverk for arbeidere og funksjonærer i NHO-bedrifter, staten, skoleverket, kommunene og Spekter-bedrifter. For de andre er de for heltidsansatte med unntak av varehandel og forretningsmessig tjenesteyting i 2010.

² Gjelder for arbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke.

³ Omfatter månedslønte, prosentlønte og timelønte arbeidstakere. Årslønnsnivået er et gjennomsnitt for fastlønte og prosentlønte.

⁴ Forretnings- og sparebanker og forsikringsvirksomhet under ett som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring. Forsikring er inkludert fra 2003.

⁵ Legene trakk opp lønnsveksten med om lag 2 prosentpoeng

⁶ Heltidsansatte

⁷ Lønnsveksten i årene 2006 til 2010 er per årsverk og er beregnet av Spekter på grunnlag av et datamateriale de har innhentet per oktober i årene 2005 – 2009 supplert med innhenting også på andre tidspunkter. Spekter beregnet også lønnsveksten for årene 2002 og 2003. For årene 2004 og 2005 er lønnsveksten for heltidsansatte og er beregnet av SSB.

⁸ SSB har på grunnlag av innhentet lønnsstatistikk i per oktober i årene 2006-2010 beregnet lønnsveksten for heltidsansatte i denne perioden.

⁹ Ekskl. flygeledere var lønnsveksten 4,4 prosent.

¹⁰ En oppjustering av minstelønssatsene for høyskolegruppene pr 1.1.2008 bidro med 0,2 prosentpoeng til lønnsveksten i 2008.

¹¹ Lønnsveksten fra 2008 til 2009 er etter ny næringsstandard. Sammenlignet med veksten fra 2007 til 2008 og tidligere år, vil det være et brudd i tidsserien. Omtale av ny næringsstandard og metoden for beregning av årslønnsveksten fra 2008 til 2009 er beskrevet i boks 1.2.

¹² Gruppen samsvarer om lag med summen av tidligere elektrokjemisk industri, kjemisk industri og treforedling (se tabell 4.9 i NOU:2009:7) og en del mindre grupper innenfor kjemisk prosessindustri.

¹³ Antall årsverk i industrifunksjonærgruppen er redusert med i overkant av 10 prosent fra 2008 til 2009, i hovedsak fordi forlag nå er klassifisert utenfor industri, mens de fram til 2008 var innenfor industri.

¹⁴ Som følge av ny næringsgruppering er montasje og reparasjon av heiser flyttet til bygg- og anleggsvirksomhet.

¹⁵ Årslønnsveksten for det statlige tariffområdet inkluderer virkninger ny arbeidstidsavtale for politi- og lensmannsetaten med et bidrag på 0,6 prosentpoeng og 0,3 prosentpoeng som skyldes omlegging av beregningsmetode.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Tabell 2.2 Kvinner lønn som andel av menns fordelt på utdanning, herunder fagutdanning og næring. Heltidsansatte. 2001-2010

	2001	2002	2003	2004	2005 ¹	2006	2007	2008	2008 ³	2009	2010	Månedslønn*12 1.9/1.10/1.12.2010 ³	
												Menn	Kvinner
<i>Utdanning på grunnskolenivå</i>													
Industri i alt	86,7	87,0	86,9	87,7	90,8	90,3	90,4	90,7	90,1	89,7	90,6	370 800	336 000
Bygge- og anleggsvirksomhet i alt	88,9	89,1	88,3	89,6	92,8	92,5	92,2	91,7	90,9	91,5	92,4	363 600	336 000
Varehandel i alt	92,9	85,9	87,4	92,3	100,8	102,8	100,4	102,1	103,6	102,1	101,0	349 200	352 800
Finanstjenester i alt	84,6	85,4	85,4	86,0	87,6	86,4	86,3	89,3	88,2	87,2	88,9	368 400	327 600
Skoleverket i alt	81,7	79,4	77,4	77,4	79,3	77,1	74,9	75,4	74,4	80,0	76,4	534 000	408 000
Staten i alt	98,3	92,4	93,3	96,6	96,5	101,1 ³	103,4	102,5	102,7	102,3	100,3	393 600	394 800
Kommune og fylkeskommune i alt ²	91,6	92,6	91,7	93,6	92,8	92,6	94,4	93,8	93,7	93,0	92,8	399 600	370 800
Helseforetak	92,7	92,7	92,5	92,1	94,5	94,1 ³	94,0	93,4	93,5	91,5	93,6	356 400	333 600
<i>Utdanning på videregående skolenivå</i>													
Industri i alt	92,3	92,1	93,1	91,4	95,7	95,9	94,6	93,8	93,9	93,9	94,7	342 000	324 000
Bygge- og anleggsvirksomhet i alt	85,9	86,1	86,4	86,9	85,6	85,2	84,1	84,3	83,1	83,1	83,6	454 800	380 400
Varehandel i alt	89,4	89,6	89,2	89,4	90,3	90,4	88,8	88,9	87,7	88,0	89,0	435 600	387 600
Finanstjenester i alt	93,6	93,4	94,2	95,5	94,6	93,6	91,5	92,6	90,7	92,4	92,9	438 000	406 800
Skoleverket i alt	84,0	84,2	85,3	85,6	83,8	83,5	82,5	83,5	82,9	82,3	83,3	438 000	364 800
Staten i alt	79,2	78,6	78,7	78,8	78,5	76,4	75,5	75,2	74,4	76,7	76,8	574 800	441 600
Kommune og fylkeskommune i alt ²	91,0	91,4	93,1	92,1	91,4	93,5 ³	95,8	95,5	95,8	95,0	95,0	432 000	410 400
Helseforetak	89,0	88,5	87,9	89,9	90,4	90,3	91,1	91,0	91,1	88,9	89,9	429 600	386 400
<i>Utdanning på videregående skolenivå herav fagutdanning</i>													
Industri i alt	93,3	92,9	93,5	93,0	92,3	92,8	92,6	92,5	92,6	92,3	92,6	391 200	362 400
Bygge- og anleggsvirksomhet i alt	90,8	92,0	91,2	90,1	89,1	88,8	87,8	87,0	86,8	88,5	87,7	391 200	343 200
Varehandel i alt	92,1	92,3	90,5	89,8	91,0	90,8	88,0	88,3	86,8	86,9	87,3	434 400	379 200
Finanstjenester i alt	92,4	90,7	89,4	90,9	90,7	88,2	88,3	90,7	89,5	89,2	89,0	435 600	387 600
Skoleverket i alt	86,0	85,3	86,2	87,2	85,5	85,1	84,0	84,3	84,0	84,7	86,2	416 400	358 800
Staten i alt	78,5	79,9	80,5	81,6	83,7	83,7	77,7	77,5	76,9	79,7	80,4	519 600	417 600
Kommune og fylkeskommune i alt ²	89,1	87,9	88,6	86,5	86,2	86,3 ³	91,6	91,6	91,7	91,1	90,4	438 000	396 000
Helseforetak	89,0	89,0	88,0	90,2	90,7	90,0	90,3	89,1	89,0	87,7	88,3	418 800	369 600
<i>Utdanning på videregående skolenivå herav fagutdanning</i>													
Industri i alt	92,2	92,2	92,3	91,5	91,2	91,5	90,9	90,6	90,5	90,5	90,7	386 400	350 400
Bygge- og anleggsvirksomhet i alt	89,9	89,9	89,5	87,8	87,7	87,1	85,7	85,2	85,1	86,9	86,1	397 200	342 000

	2001	2002	2003	2004	2005 ¹	2006	2007	2008	2008 ³	2009	2010	Månedslønn*12 1.9/1.10/1.12.2010 ³	
												Menn	Kvinner
<i>Universitets- eller høgskoleutdanning, til og med 4 år</i>	79,5	80,4	80,2	81,3	80,7	79,9	79,5	79,1	78,7	79,5	79,8	565 200	451 200
Industri i alt	83,2	83,8	83,3	82,5	82,7	82,0	81,9	83,4	83,1	82,4	83,2	608 400	506 400
Bygge- og anleggsvirksomhet i alt	84,3	78,5	84,6	84,6	83,2	83,8	86,2	84,5	81,8	82,3	84,5	597 600	505 200
Varehandel i alt	75,8	77,8	78,0	78,4	79,8	79,9	77,0	78,4	77,3	79,5	78,0	588 000	458 400
Finanstjenester i alt	75,2	76,0	74,9	75,6	73,7	71,0	69,5	66,5	65,3	69,8	70,0	768 000	537 600
Skoleverket i alt	95,5	96,4	96,6	97,3	97,9	97,7 ³	97,9	97,9	97,7	98,1	98,2	459 600	451 200
Staten i alt	91,3	91,2	91,9	94,2	94,8	94,1	94,0	93,8	93,9	92,6	92,3	480 000	442 800
Kommune og fylkeskommune i alt ²	92,3	91,7	91,8	91,5	90,6	91,3 ³	90,4	90,4	90,5	90,3	90,8	469 200	426 000
Helseforetak	95,3	95,4	94,5	93,3	93,6	93,8	94,3	93,7	93,5	94,2	94,7	448 800	424 800
<i>Universitets- eller høgskoleutdanning, lengre enn 4 år</i>	82,6	82,1	82,8	82,9	82,9	82,5	81,6	80,9	80,8	81,4	81,6	678 000	553 200
Industri i alt	82,9	81,4	81,4	81,3	82,0	81,5	81,6	81,0	83,9	83,4	83,7	771 600	645 600
Bygge- og anleggsvirksomhet i alt	79,4	81,0	87,1	87,2	81,8	92,3	83,1	85,5	86,1	85,3	82,8	766 800	634 800
Varehandel i alt	81,1	81,0	86,2	87,3	91,2	87,3	81,5	82,0	81,3	80,2	83,0	693 600	576 000
Finanstjenester i alt	78,5	78,2	80,3	78,9	76,6	74,7	73,9	69,1	68,0	73,5	73,9	877 200	648 000
Skoleverket i alt	95,7	95,9	96,3	96,6	96,6	96,6	96,5	97,0	97,0	97,1	97,2	513 600	499 200
Staten i alt	90,1	90,2	90,4	90,8	91,1	90,9	90,4	90,3	90,2	89,5	90,0	554 400	499 200
Kommune og fylkeskommune ialt ²	85,4	92,1	91,1	91,3	90,3	90,9	90,7	90,4	90,5	90,2	90,3	555 600	501 600
Helseforetak	82,8	81,6	80,1	78,6	78,4	78,6	78,5	79,4	79,4	78,8	79,0	756 000	597 600

¹ Endrede definisjoner på utdanningsnivåene fra og med 2005. I forhold til tidligere statistikk er det noen flere som har grunnskole og noen færre som har videregående skole som høyeste utdanning.

² Ansatte i kraftforsyning og undervisningspersonell i skoleverket er ikke med i statistikkgrunlaget.

³ Tallene er beregnet etter ny næringsstandard fra og med 2008, se boks 1.2.

Kilder: SSB og Beregningsutvalget

Tabell 2.3 Kvinners gjennomsnittslønn som andel av menns gjennomsnittslønn etter næring per 1.9/1.10/1.12. Heltids- og deltidsansatte hvor deltid er omgjort til heltidsekvivalenter

	Månedslønn*12												
	1.9/1.10/1.12												
	Menn						Kvinner						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008 ²	2009	2010	2010	2010
Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	80,5	85,3	87,6	85,3	86,7	88,3	90,4	88,8	89,7	91,0	90,1	704 400	634 800
Industri	87,3	87,5	87,0	87,5	88,5	88,9	87,9	88,9	87,1	87,6	88,3	450 000	397 200
Kraftforsyning	87,4	89,3	87,2	87,6	89,8	88,7	89,2	89,0	90,3	89,4	90,6	535 200	484 800
Bygge- og anleggsvirksomhet	92,6	92,4	94,9	95,8	96,5	97,6	97,0	98,0	97,9	96,8	99,1	418 800	415 200
Varehandel	79,4	79,7	80,6	81,0	79,9	79,8	78,8	80,5	79,7	80,3	81,5	427 200	348 000
Hotell- og restaurant virksomhet	89,5	90,4	88,4	89,8	89,0	89,4	88,9	90,2	90,1	90,0	89,6	334 800	300 000
Samferdsel	86,2	87,6	88,0	88,3	89,5	89,2	89,2	88,3	88,8	89,1	88,5	447 600	396 000
Finanstjenester	71,6	71,9	71,9	72,4	70,6	68,1	67,6	65,3	64,2	68,0	68,1	704 400	480 000
Eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting	76,3	76,4	77,6	78,5	78,9	79,3	79,6	80,9	-	-	-	-	-
Forretningsmessig tjenesteyting									90,2	89,8	89,6	393 600	352 800
Omsetning og drift av fast eiendom									80,2	81,1	80,3	549 600	441 600
Staten	88,0	88,2	87,7	89,2	89,7	89,7	90,2	90,4	90,2	89,8	90,5	481 200	435 600
Undervisningspersonale i skoleverket	93,9	94,8	95,1	96,0	96,7	96,4	96,7	96,7	94,3	94,4	94,7	452 400	428 400
Kommune og fylkeskommune ^{1,3}	90,2	91,4	91,7	91,4	91,2	91,9	91,4	91,7	91,4	91,7	91,8	438 000	402 000
Privat undervisning	83,8	85,5	87,1	87,3	87,0	87,3	86,9	86,6	86,4	87,4	88,3	460 800	406 800
Private helse- og sosialtjenester	87,3	85,9	86,3	84,7	85,2	84,6	85,2	85,5	84,4	84,7	85,5	429 600	367 200
Helseforetak	76,7	78,6	76,0	76,1	78,2	78,2	79,5	81,0	80,8	81,7	81,5	525 600	428 400
Sosiale og personlige tjenester	85,6	84,6	86,6	86,6	87,4	87,0	85,4	86,4	-	-	-	-	-
Personlige tjenester									77,9	77,0	76,3	475 200	362 400
Gjennomsnitt (heltids- og deltidsansatte)	83,3	83,9	84,3	84,7	84,7	84,6	84,3	85,0	83,9	84,7	85,0	471 600	400 800

¹ Ansatte i kraftforsyning og undervisning i skoleverket er med i statistikkgrunnet fra og med 2008.

² Tallene er beregnet etter ny næringsstandard fra og med 2008, se boks 1.2.

³ Fra og med 2008 vil også personale utover rent undervisningspersonale være inkludert.

Kilde: Statistisk sentralbyrå